

տրանսգենդերներն ու ՄԻԱՎ վարակը

Published by the World Health Organization in 2015
under the title *Policy brief: Transgender people and HIV*
<http://www.who.int/hiv/pub/transgender/transgender-hiv-policy/en/>
© World Health Organization 2015

The World Health Organization has granted translation and publication rights for an edition in Armenian to the Alliance for Public Health, which is solely responsible for the quality and faithfulness of the Armenian translation. In the event of any inconsistency between the English and the Armenian language editions, the original English edition shall be the binding and authentic edition.

տրանս ս գ է ն դ է ր ն ե ր ն ու ՄԻԱՎ վար աղ ը

© Alliance for Public Health 2016

The Armenian translation is based on the Russian translation published by
WHO Regional Office for Europe
http://www.euro.who.int/data/assets/pdf_file/0017/304262/RUS-Transgender-Policy-Brief.pdf?ua=1

www.euro.who.int/aids

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ԵՐԱԽՏ ԻՔԻ ԽՈՍՔ	4
Հապավորումներ	5
ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՏԵՐՄԻՆՆԵՐԻ ՄԱՀ ՄԱՆՈՒՄՆԵՐԸ	6
ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ	9
Համաճարակաբանություն	10
ՄԻԱՎՎԱՐԱԿՆՈՒ ԻՆՏԵՐՆԱԿԱԿԱՆ ԹԵՐԱԿԻԱՆ	12
ԲԱՐԵՆՊԱՍՏ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԻ ՍՏԵՂԾՄԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՌԱԶՄԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆԸ	13
Օրենսդրական, Ֆինյան անանակաբանության կանոնավորիչ ապահովումը	13
Պայքար խարանի և խորականություն դեմ	15
Համայնքներին կարողություններն ապահովելու գործընթացում	17
Բռնություն	19
ԱՌՈՂՋՐՊԱՀ ՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏԻ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՈՒՂՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ	21
Պահպանակներին քսուկներին օգտագործմանը խթանող համապարփակ ծրագրեր	21
Հոգեակտիվություններին օգտագործման վնասի նվազեցման միջոցներ և ներարկումներին անվտանգությունը	23
ՎԱՐՔԱԳԾԱՅԻՆ միջամտություններ	25
Նախակնտակառուցումը կանխարգելում (ՆԿՁԾ)	25
ՄԻԱՎՎՎԵՐԱՐԵՐՅԱԼ խորհրդատվություն և հետազոտություն	27
ՄԻԱՎՎՎԵՐԱՐԱԿԱՆ ԻՆՏԵՐՆԱԿԱԿԱՆ ԲՆԱԿԱՆՈՒՄՆԵՐԻ ԽՆԱՄՔԸ	28
Կոնսիլիդացիաներին ուղեկցող հիվանդություններին կանխարգելում ու բուժում (վիրուսային հեպատիտ, տուբերկուլյոզ, հոգեկան խանգարումներ)	30
Մեռական վերարտադրողական առողջություն պահպանում	31
Հակաբեղմնավորիչ ծառայություններին տրամադրում	32
Արգանդի պարանոցի քաղցկեղի սերիինից	33
ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԴՐՈՒՅ ԹՆԵՐ ԵՎ ԱՄՓՈՓՈՒՄ	34
Հիմնական դրույթներ	34
Գիտական հետազոտություններին ծրագիր	35
ՏԵՂԵԿԱՏ ՎԱԿԱՆ ԼՐԱՑ ՈՒՑԻՉ ՌԵՍՈՒՐՍՆԵՐ	35
ՀՂՈՒՄՆԵՐ	36

ԵՐԱԽՏ ԻՔՒ ԽՈՍՔ

Տվյալ փաստաթղթի նախագիծը կազմել է **Tonia Poteat** (Ջոն Հոպկինսի համալսարանի կից Բլոկ Բ ֆունկցիոնալ հանրային առողջապահության դպրոց, ԱՄՆ), **JoAnne Keatley** (Տրանսգենդերների առողջության աջակցության փորձառության կենտրոն, Կալիֆոռնիայի համալսարան, Սան Ֆրանցիսկո, ԱՄՆ) մասնակցությամբ: Առաջնահերթ փաստաթղթը թարգմանվել է ռուսերենի **Կիրիլ Սաբիրի** կողմից («FtM-Феникс» խմբագրություն) և անգլերենից թարգմանվել է Անի Կարգմանիչի կողմից:

Արտաքին փորձագետներ

Darrin Adams (Futures Group, **Iddo Byrne** (Machinarium) **Madrosu Junrho** Cabral (GATE – Global Action for Trans* Equality (Տրանսգենդերների Հավասարության Համար Գլոբալ Գործունեություն)), **Erits van Griensven** (Կարմիր Խաչի Թայլանդի հասարակության ԶԻԱՀ-ի գիտահետազոտական կենտրոն, Թաիլանդ), **Aram Hosie** (ReachOut, **Alfonso Silya Santisteban** (Կայետան Հերտզիա Համալսարանի առողջապահության ֆակուլտետ, **Khartini Slamah** (Տրանսգենդերների Ասիական-Խաղաղօվկիանոսյան մասնաճյուղ, Մալայզիա), **Cameron Wolf** (ԱՄՆ-ի միջազգային զարգացման գործակալություն, ԱՄՆ):

ՄԱԿ-ի գործակալությունների ներկայացուցիչներ

Chris Collins (ՄԻԱԿ / ԶԻԱՀ-ի վերաբերյալ ՄԱԿ-ի Միացյալ Ծրագիր, Շվեյցարիա), **Clifton Cortez** (ՄԱԿ-ի զարգացման Ծրագիր, ԱՄՆ), **Vivek Divan** (ՄԱԿ-ի զարգացման Ծրագիրի խորհրդատու, Հնդկաստան), **Tim Sladden** (Ազգայնակցությունների միջազգային ՄԱԿ-ի հիմնադրամ, ԱՄՆ), **Hege Wagan** (ՄիԱԿ-ի Միացյալ Ծրագիր, Շվեյցարիա):

ԱՀԿ-ի աշխատակիցները և խորհրդատուները

Avni Amin (Անի Կարգմանիչի և Անի Կարգմանիչի միջազգային կազմակերպության վարչության) **Rachel Baggaley** (ՄիԱԿ / ԶԻԱՀ-ի վերաբերյալ ՄԱԿ-ի Միացյալ Ծրագիր) **Claudia Garcia Moreno** (Ֆուլթոնի Միջազգային և հետազոտությունների կենտրոն) **Joumana Hermez** (Տարածաշրջանային գրասենյակ Արևելյան Միջերկրածովյան երկրներում) **Rajat Khosla** (Վերաբերյալ) **Veronica Magar** («Բենթոն Բիլլս, Վերաբերյալ») **Rafael Mazin** (Տարածաշրջանային գրասենյակ Ամերիկյան երկրներում) **Razia Pendse** (Տարածաշրջանային գրասենյակ Հարավ-Արևելյան Ասիայի երկրներում) **Michelle Rodolph** (ՄիԱԿ / ԶԻԱՀ-ի վերաբերյալ ՄԱԿ-ի Միացյալ Ծրագիր) **Lale Say** (Անի Կարգմանիչի և Անի Կարգմանիչի միջազգային կազմակերպության) **Marleen Temmerman** (Վերաբերյալ) **Annette Verster** (ՄիԱԿ / ԶԻԱՀ-ի վերաբերյալ ՄԱԿ-ի Միացյալ Ծրագիր) **Marco Vitoria** (ՄիԱԿ / ԶԻԱՀ-ի վերաբերյալ ՄԱԿ-ի Միացյալ Ծրագիր) **Pengfei Zhao** (ԱՀԿ-ի աշխատակիցների գրասենյակ Խաղաղօվկիանոսյան տարածքում)

Ընդհանուր համակարգում

Տվյալ փաստաթղթի նախապատրաստման համար աշխատանքի համակարգում մեծ կարևորություն կա **Annette Verster** և **Michelle Rodolph** և **Rachel Baggaley** գլխավորությամբ:

Հասպավորումներ

- ՀՌՎ** Հակառետրոս վիրուսային
- ՀՌՎԹ** Հակառետրոս վիրուսային թերապիա
- ԲՀՎ** Հեպատիտ Բ վիրուսը
- ԱՀԿ** Առողջ ապահունության համաշխարհային կազմակերպությունը
- ԱՍՏԳ (EMRO)** Տարածաշրջանային գրասենյակ Արևելյան Միջերկրածովյան երկրներին համար
- ՆԿԿ** Նախակոնտակտային Կանխարգելում
- ԱՎԶ** Ախտորոշիչ -վիճակագրական ձեռնարկ
- ԽՕՍՏԳ (WPRO)** Տարածաշրջանային գրասենյակ Խաղաղ օվկիանոսի արևմտյան մասին համար
- ՊԻ** Պրոտեզներին ինհիբիտորներ
- ՍՃՓՎ** Սեռականճան ապարհով փոխանցվող վարակներ
- ԲԱՆ** Բնակչության առանցքային խմբեր
- ԲԿՀ** Բուժա-կանխարգելիչ հաստատություններ
- ՀՄԴ** Հիվանդություններին միջազգային դասակարգում
- ԲԻԶ** Բնություններին տիրմ գույքն կերպով կոդից
- ԲԴՕԱԿ** Բնություններին դեմ ծրագրերին ազգային կնալիցիա
- ՀՏՈՆԻ** Հակառակ տրանսկրիպտազային չնունկլեոզին ինհիբիտոր
- ԱՓԹ** Ափիոնային փոխարինող թերապիա
- ՊԱԱԿ** Պանամերիկյան Առողջ ապահունության կազմակերպությունը
- ԱՆԾ** Ասեղներին ներարկիչներին ծրագրեր
- ՏՍՄԾ** Տրանսգենդերներին սպանություններին մոնիտորինգի ծրագիր
- ՄԱԿԶԾ** Միավորված ազգերի կազմակերպությունը և զարգացման ծրագիր
- ՄԹԾ** ՄԻԱՎ-ին կառավարելու թեստավորման ծառայություններ
- ԱՄՆ** Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներ
- ՏԲ** Տուբերկուլոզ
- ՀԱՍՏԳ (SEARO)** Տարածաշրջանային գրասենյակ Հարավ-Արևելյան Ասիային երկրներին համար
- ՄԱԿՀԱՈ (UNFPA)** Ազգայնակչության ոլորտում ՄԱԿ-ի հիմնադրամ
- ՄԱԿՄԾՍԶ (UNAIDS)** ՄԻԱՎ / ԶԻԱՀ-ի վերաբերյալ ՄԱԿ-ի միացյալ ծրագիր

ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՏԵՐՄԻՆՆԵՐԻ ՍԱՀ ՄԱՆՈՒՄՆԵՐԸ

Տվյալ փաստաթղթում օգտագործվող սահմանումները համընկնում են ընթացիկ համաձայնեցված սահմանումներին՝ հետ, որոնք կիրառվում են ԱՀԿ-ի համապատասխան ձեռնարկներում՝ ՄԱԿ-ի այլ փաստաթղթերի մեջ:

Հորմոնային թերապիա (նաև հոլորադրապիա) հակառակ սեռի հորմոններով միջոցով, փոխարինող հորմոնային թերապիա) - բժշկական միջոց է, որը ձեռնարկվում է բազմաթիվ տրանսգենդերների կողմից: Օգտագործվելով գենդերային ինքնությունը համապատասխան արտաքինը կանացիացման (ֆեմինիզացման) կամ անականացման (մասկուլինիզացման) համար: Մարդիկ հաճախ են թաղարժեքում և ներկայատարում անձի սեռի վերաբերյալ, հիմնվելով նրա ֆիզիկական տեսքի վրա; հորմոնային թերապիան կարող է օգնել տրանսգենդեր մարդկանց ինքնարտահայտվելու և ճանաչել ի դառնալու այն գենդերում, իրենց նրանք իրենց նույնականացնում են:

Բնակչության անասնաբանական խմբեր՝ բնակչության կոնտենդենտներն են, որոնք ցանկացած սեռական համաձայնակի դեպքում ՄԻԱՎ վարակով վարակվելու և ապավելու բարձր ռիսկային խմբերն են թարկվում: Առանցքային խմբերի ապավելու մեծ խոցելիությունը հիմքում են գտնվում խարանը, խոխուրակների փոխարինումը և վարքագծի կամ գենդերային ինքնությունը քրեականացումը: Այս փաստաթղթում անասնաբանական խմբերի թվին են դասակարգված՝ 1) տղամարդիկ, ուղեծրային թմրամիջոցների օգտագործող մարդիկ; 3) անձիք, ովքեր չեն օգտագործում կոնդոմներ; 4) կոնդոմների սեքսուալ խառնողները; 5)

«**Ֆինս** սեռն» այն սեռն է, որը գրանցվում է անձի ծնունդի ժամանակ: Մարդկանց հասունացման պրոցեսին համընթաց՝ բնածին սեռը կարող է համընկնել կամ հակառակը՝ չհամընկնել մարդկանց գենդերային ինքնությունը իրենց ներքին զգացողությունը հետ: Որպես կանոն, տրանսգենդեր մարդիկ իրենց չեն նույնականացնում ծնունդի ժամանակ գրանցված սեռին:

Տրանսգենդեր՝ տարածական տերմին է, որը վերաբերում է տրանսգենդերային ինքնությունը (գենդերի) ներքին զգացումը տարբերվում է ծնունդի ժամանակ գրանցված սեռից: Տրանսգենդերները տարբեր տերմիններ են ընտրում իրենց նկարագրելու համար: **Օրինակ**՝ գենդեր կլինի մարդ է, ում սեռը ծնունդի ժամանակ գրանցվել է արական, սակայն նա նույնականացնում է իրեն որպես կին: **Կարևոր** է նաև տրանսգենդերի, «**Ֆանս** կլին», «**MtF**» **ինս**: Այն է, **ն** մաները ժամանակ գրանցվել է իրական, նախաձեռնում է իրեն որպես տղամարդ, տրանսգենդեր տղամարդ է հանդիսանում: Իր գենդերային ինքնությունը նկարագրելու համար նա կարող է օգտագործել այնպիսի տերմիններ, ինչպես **տրանսգենդեր** «**Տրանսմարդ**», «**FtM**» **կոնտրասեքսուալ** «**Ենթին** տղամարդ գենդերի իրենք չեն նույնականացնում իրենց սեռը, այլ ավելի շուտ իրենց գիտակցում են որպես մարդիկ, ովքեր չեն սեռավորվում գենդերային երկուական բնույթով: Որոշ մշակույթներում տրանսկանց, կամ նրանց, ովքեր իրենց նույնականացնում են որպես երրորդ սեռ, նկարագրելու համար օգտագործվում են բնիկ բնակչության այնպիսի հատուկ տերմիններ, ինչպես **հիջրայի** (Հնդկաստանում), կատաի (**Թուրք** ևն(դում)), **Սեքսուալայնում**), տրավեստի (Արգենտինայում և Բրազիլիայում) և վարյա (Ինդոնեզիայում):

Տրանսգենդերային անցում կամ «անցում» (**Transgender Transitioning, Transgender transitioning, Gender transitioning/transition**)՝ փոփոխության գործընթաց է, որն ուղղված է տրանսգենդերների գենդերային դերի համապատասխանեցման իրենց գենդերային ինքնությունը հետ: **Արտաքին** թաղարժեք, նրանց կարող են հազուստի, շարժում և ձևի, ինչպես նաև առօրյա կյանքում օգտագործվող անվան փոփոխությունները: **Ներքին** կարող են ներառել են անվանում: Տրանսգենդերային անցումը նաև կարող է ներառել կենսատեխնոլոգիական մոտեցումներին՝ օգտագործում, որոնք օգնում են մարդկային մարմինը համաձայնության հասցնել իր գենդերային ինքնությունը հետ: Նման մոտեցումներով պայմանավորված փոփոխությունները, երբեմն «**բժշկական**» կարող են լինել ինքնությունը հաստատում

պրոցես: Այդ նպատակի ծառայեցման ընթացակարգերի թվին են պատկանում կանացիացման (ֆեմինիզացման) կամ առնականացման (մասկուլինիզացման) հորմոնալ թերապիան, փսիխոլոգիկ հյուսվածքներին ներարկումներն ու վիրահատությունները:

Տրանսֆոբիա՝ անբարյացակամ կամ թշնամական վերաբերմունք տրանսգենդերներին հանդեպ՝ իրենց գենդերային ինքնությունը անկախ գենդերային ինքնարտահայտությունը անյուրահատկություններին պատճառով: Տրանսֆոբիայից կարող են տառապել նաև մարդկանց այլ խմբեր, ովքեր չեն համապատասխանում հասարակության մեջ գոյություն ունեցող գենդերային նորմերին: Տրանսֆոբիան կարող է լինել ինտիմտուցիոնալ, այսինքն արտահայտված լինել տրանսգենդերներին կատարվող խտրականացման նորմերի և օրենքների մեջ: Կարող է լինել կառուցվածքային, այսինքն արտահայտվել սոցիալական և տնտեսական անարդարություններին մեջ, որոնք անհամապատասխան ազդում են տրանսգենդերներին վրա: Նաև սոցիալական, այսինքն արտահայտվել տրանսգենդերներին սոցիալական բացառմամբ ու այլ մարդկանց կողմից նրանց հանդեպ վատ վերաբերմունքով: Բնչպես անայն կարող է լինել ներքին, այսինքն բացասական գացմունքներին մեջ արտահայտված, որոնք գենդեր մարդիկ կարող են տածել ինչպես իրենց, այնպես էլ այլ տրանսգենդերներին կատարված:

«ՏՐԱՆՍԳԵՆԴԵՐՆԵՐՆ ՈՒ ՄԻԱՎՎԱՐԱԿԸ » ԹԵՄԱՅ ՈՎ ԱՆ Կ ՓԱՍՏ ԱԹՂԹԵՐԸ

• Բնակչության առանցքային խմբերում ՄԻԱՎՎԱՐԱԿԻ վերաբերյալ համախմբված ձեռնարկ. կանխարգելում, ախտորոշում, բուժում և խնամք: Ժն: ԱՆԿ; 2014թ.
<http://www.who.int/hiv/pub/guidelines/keypopulations/en/>

• **Tool for setting and monitoring targets: Supplement to the 2014 consolidated guidelines for hiv prevention, diagnosis, treatment and care for key populations.** (**Ոչխրաչափային** փունկան թարգմանում)
ցուցանիշներին մոնիտորինգի և ձևակերպման վերաբերյալ մեթոդիկ ձեռնարկ .
Հավելում Բնակչության առանցքային խմբերում ՄԻԱՎՎԱՐԱԿԻ վերաբերյալ համախմբված ձեռնարկին . կանխարգելում, ախտորոշում, բուժում և խնամք): Ժն ԱՆԿ, 2015 թ.
<http://www.who.int/hiv/pub/toolkits/kpp-monitoring-tools/en/>

• **Sexual health, human rights and the law.** (**Մեկապալան** ակն թարգմանում)
առողջությունը, **մարդու իրավունքներ**): Geneva: WHO; 2015.
http://www.who.int/reproductivehealth/publications/sexual_health/sexual-health-human-rights-law/en/

• **A tool for strengthening STI surveillance at the country level.** (**Ոչ**)
ազգային մակարդակի վրա ՍՃՓՎ վերահսկողությունը և ժողագման մեթոդիկ ձեռնարկ): Geneva: WHO; 2015.
<http://www.who.int/reproductivehealth/publications/rtis/sti-surveillance/en/>

• ՄԻԱՎՎԱՐԱԿԻ և սեռական ճանապարհով փոխանցվող վարակների կանխարգելումն ու բուժումը տղամարդկանց հետսեռական հարաբերություններում ներգրտող տղամարդկանց (SUS) և տրանսգենդերներին շրջանում: Առաջարկություններ հանրային առողջապահության տեսանկյունից: Ժն, ԺՆԿ, 2011
http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/44619/3/9789244501757_rus.pdf/

• **HIV, sexually transmitted infections and other health needs among transgender people in Asia and the Pacific.** (**Ոչ**)
պաշտոնական թարգմանությունը . ՄԻԱՎՎԱՐԱԿԻ, սեռական ճանապարհով փոխանցվող վարակները և տրանսգենդերներին բժշկական այլ կարիքները Ասիայում և Խաղաղ օվկյանում շրջանում) Manila: WPRO; 2013.
<http://www.wpro.who.int/hiv/documents/tgtechnicalbriefs/en/>

• **The time has come: enhancing HIV, STI and other sexual health services for MSM and transgender people in Asia and the Pacific.** (**Թխարգման**)
օվկյանում ի շրջանի SUS -ներին և տրանսգենդերներին համար ՄԻԱՎՎԱՐԱԿԻ, ՍՃՓՎ և սեռական առողջությունը և նպահպանման հետկապված ծառայություններին ընդլայնում) Bangkok: UNDP, WHO, 2013.
<http://www.wpro.who.int/hiv/documents/timehascome/en/>
<http://www.searo.who.int/entity/hiv/documents/en/>

• **Regional assessment of HIV, STI and other health needs of transgender people in Asia and the Pacific.** (Ոչ պաշտոնական թարգմանություն . Ասիայում և Խաղաղ օվկյանում շրջանում ՄԻԱՎ վարակի, սեռական ճանապարհով փոխանցվող վարակների և տրանսգենդերների բժշկական այլ կարիքների հետևանքով աճող ծակի տարածաշրջանային գնահատականը) *Manila: WPRO; 2013.*
<http://www.wpro.who.int/hiv/documents/regionalassessmentTG/en/>

• **Consultation on HIV, STI and other health needs of transgender people in Asia and the Pacific.** (Ոչ պաշտոնական թարգմանություն . Ասիայում և Խաղաղ օվկյանում շրջանում ՄԻԱՎ վարակի, սեռական ճանապարհով փոխանցվող վարակների և տրանսգենդերների բժշկական այլ կարիքների վերաբերյալ խորհրդատվական հանդիպում) *Manila: WPRO; 2012.*
http://www.wpro.who.int/hiv/documents/HIV_STI_and_other_Health_Needs_of_Transgender_People/en/

• **Blueprint for the provision of comprehensive care for trans persons and their communities in the Caribbean and other Anglophone countries.** (Մադագասկարի և Կարիբյան ծովափնյա տարածքում լատինական լեզուներով և անգլիախոս այլ երկրներում ապրող տրանսգենդերներին ու նրանց համայնքներին համապարփակ օգնություն տրամադրված ազատարանային) *Washington (DC): PAHO; 2014.*
<http://www.who.int/hiv/pub/transgender/blueprint-trans-paho/en/>

• **Priority HIV and sexual health interventions in the health sector for men who have sex with men and transgender people in the Asia-Pacific Region.** (Ոչստիպաֆոնի և Խաղաղ օվկյանում շրջանում ՄԻԱՎ վարակի օվկյանում շրջանում ՄԻԱՎ վարակի S US -ներին և տրանսգենդերներին շրջանում ՄԻԱՎ վարակի դեմ պայքարի և սեռական առողջությունն ապահովելու և առողջ ապահովության գործունեությունն առաջնահերթություն դրելու շրջանում) *Manila: WPRO; 2010.*
http://www.who.int/hiv/pub/populations/interventions_sea/en/

Ներածություն

Տվյալ տեղեկանքն ամփոփում է ՄԻԱՎ վարակի կանխարգելման, ախտորոշման և բուժման վերաբերյալ ամբողջ հիմնական տեղեկությունը և բնակչության տրանսպարենտության խմբերի շրջանում ԱՀԿ առկա հանձնարարականները: ԱՀԿ 2011 թ.-ին հրատարակված «ՄԻԱՎ վարակի ու սեռական ճանապարհով փոխանցվող վարակների կանխարգելումն ու բուժումը SUS և տրանսպարենտության շրջանում» ձեռնարկում տրանսպարենտության համար հանձնարարականներն առանձնացված չեն եղել SUS համար նախատեսված հանձնարարականները: ԱՀԿ-ի 2014 թ.-ին հրատարակած «Բնակչության առանցքային խմբերում ՄԻԱՎ վարակի վերաբերյալ համախմբված ձեռնարկում» կանխարգելում, ախտորոշում և բուժում

«ՄԻԱՎ վարակի դեմ գլոբալ պայքարի շրջանակներում տրանսպարենտության բարձր խոցելիությունն ու բժշկական հատուկ կարիքներն իրենց անկախ և հստակ սահմանված կարգավիճակի վերագրումն են պահանջում» (էջ xiii), իսկ տրանսպարենտության շրջանում են որպես բնակչության առանձին առանցքային խումբ: Սակայն, մինչ օրս ԱՀԿ-ի ոչ մի գլոբալ փաստաթուղթ բացառապես այդ կարիքների քննարկմանը նվիրված չի եղել: Այդ բացը լրացնելու համար տվյալ տեղեկանքն առաջին անգամ ներկայացնում է մոնում ԱՀԿ-ի ՄԻԱՎ վարակի դեմ պայքարի այնպիսի ասպեկտները հանձնարարականներ, ինչպես կանխարգելումն, ախտորոշում և բուժումն, ինչպես տրանսպարենտության բժշկական ուսուցիչական կարիքները բավարարումն է:

ՄԻԱՎ վարակի վերաբերյալ տվյալները տրանսպարենտության շրջանում սահմանափակ են: Հրատարակված գրականության մեծ մասը կենտրոնանում է տրանսպարենտության անցված հիմն վերականգնմանը և այս խմբում ՄԻԱՎ վարակի փաստագրված բարձր բեռի վրա: Չնայած նրան, որ տվյալ փաստաթուղթը ՄԻԱՎ վարակը տրանսպարենտության շրջանում ընդհանուր առմամբ է դիտարկում, այն տրանսպարենտության տղամարդկանց մասին միայն սահմանափակ տեղեկություններ է պարունակում, ինչը պայմանավորված է ինչպես տրանսպարենտության ցածր վերաբերյալ ավելի ծավալուն տվյալները առկայությունը, այնպես էլ նրանց շրջանում ՄԻԱՎ վարակի ավելի բարձր տարածվածությունը: Թեև տրանսպարենտության շրջանում իրենց նույնականացում են որպես կին, կամ տղամարդ, որոշ մարդկանց գնդերային ինքնությունը չի տեղավորվում գենդերային սիսթեմի բինար շրջանակներին մեջ: Ոչբինար գենդերային ինքնություն ունեցող մարդկանց շրջանում ՄԻԱՎ վարակի վերաբերյալ տվյալները բացակայում են, հետքեր, տվյալ տեղեկանքում առանձին չեն դիտարկվում: 2014 թ.-ին հրատարակված երիտասարդ տրանսպարենտության շրջանում ՄԻԱՎ վարակի վերաբերյալ վերլուծական գեղարվեստի հղումները սույն փաստաթղթում նշվում են այնտեղ, դրամեղին է:¹

Սույն փաստաթղթի նպատակն է օգնել կառավարություններին, ինչպես տրանսպարենտության շրջանում ՄԻԱՎ վարակի հակազդեղումն արդյունավետ ուղիները բացահայտել: Սվյալներին նկարագրությունն ից, այնուհետև անմիջապես անցում է տրանսպարենտության ու ՄԻԱՎ վարակի դեմ պայքարին վերաբերող հանձնարարականներին ամփոփմանը: Տրանսպարենտության վերաբերյալ առաջարկված բոլոր միջոցները պետք է լինեն կամավոր և իրականացվեն իրագրված համաձայնության հիման վրա՝ առանց որևէ պարտադրանքի: Նման մոտեցումը հիմնված է տրանսպարենտության արժեքներ և նախասիրություններին, այդ թվում՝ գործնական վառ օրինակները վերաբերյալ կատարված ուսումնասիրություններին ընթացքում ստացված տվյալներին վրա: Տվյալ տեղեկանքն ավարտվում է փաստացի տվյալներում առկա բացթողումներին քննարկմամբ և այդ բացերը վերացնելու միջոցներին նկարագրությունը:

1. Բնակչության առանցքային խմբերի հարցերով միջոցեր առևճակն աշխատանքային խումբ: Երիտասարդ տրանսպարենտություն ՄԻԱՎ վարակը: Ժնև. ՄԻԱՎ/ՉԻԱՀ-ի վերաբերյալ ՄԱԿ-ի միացյալ ծրագիր, 2014 թ.

ՄԻՋՈՑ ԱՌՈՒՄԵՐԻ Հ ԱՄԱՊԱՐՓԱԿ ՓԱԹԵԹ

ա) առողջ ապահույթի և գործուներթի և հիմնականում դրամայի ներքին

1. պահպանակներին և քունկներին օգտագործմանը խթանող համապարփակ ծրագրեր
2. հոգեակտիվ դեղամիջոցներին օգտագործման հետևյալ անվտանգ մասնաճյուղներ (ասեղներին և ներարկիչներին ծրագրերին ու օֆիսինային փոխարինող թերապիայի ծրագրերին շեշտադրմամբ)
3. վարքագծային միջամտություններ
4. ~~Դեղեր~~ արերյալ խորհրդատվություններ և հետազոտություններ
5. ՄԻԱՎ ֆրակցիաների դեպքում բուժումներ խնամք
6. խառը վարակներին և հարակից հիվանդություններին կանխարգելումներ բուժում, այդ թվում նաև վիրուսային հեպատիտ, տուբերկուլյոզ և հոգեկան խանգարումներ
7. սեռական և վերարտադրողական առողջություն և պաշտպանություն և միջոցներ :

բ) բարենպաստ պայմաններին ստեղծման հիմնականում ազմավարություններ

1. օրենսդրական, ~~կարգավորման~~ բարենպաստ պայմաններին տրամադրումներ, այդ թվում բնակչություն և առանցքային խմբերին վարքագծի որոշ տեսակներին ապարդեականացումներ
2. խարանի և խտրականություն և անվտանգումներ, ~~այդ թվում~~ ~~թնդակալական~~ ներքին ֆիզիկական և ֆինանսական մատչելիություն և տրամադրման միջոցով, ինչպես նաև դրանց թույլ տարելիություններ բնակչություն և առանցքային խմբերին համար :
3. համայնքներին կարողություններ և ներքին գաղափարներ
4. բնակչություն և առանցքային խմբերին նկատմամբ բռնություն և դեմ պայքար

Համաճարակաբանություն

Որպես կանոն, տրանսգենդերների առողջությանը վերաբերող տվյալները, այդ թվում, ՄԻԱՎ վարակի տարածվածությունը վերաբերյալ, նվազ է ընդհանուր բնակչության համար, ինչը կապված է այնպիսի գործոնների հետ, ինչպիսիք են ներկայացուցչական նուշառման ձևավորման բարդությունը, տվյալ խմբի թվաքանակի և խարանով ու խտրականության մեջ պայմանավորված խնդիրների գնահատականի բացակայությունը: Գիտահետազոտական և համաճարակաբանական տվյալները, որոնք տրանսգենդերների մասին տեղեկատվություն են պարունակում, հաճախ տարբերակված են ըստ գենդերային ինքնության և վերաբերվում են նուշառումներին, որոնց չափսերը չափազանց փոքր են հուսալի եզրակացություններ անելու համար: ՄԻԱՎ վարակի հակազդելու ոլորտում տրանսգենդերները մեծապես զրկված են ուշադրությունից: Այդպես, օրինակ, ազգային միջրվածություն և քաղաքականության գնահատման Գործիքն օգտագործող երկրներից միայն 39%-ն են 2014 թվին հայտնել, որ ՁԻԱՀ-ի վերաբերյալ իրենց ազգային ռազմավարությունը ներառում է տրանսգենդերներին (1):

Տրանսգենդեր կանայք

Տրանսգենդերներին վերաբերող գոյություն ունեցող տեղեկությունները վկայում են տրանսգենդեր կանանց շրջանում ՄԻԱՎ-ի ծանր բեռի մասին, հատկապես այն տրանսգենդեր կանանց շրջանում, ովքեր սեռական հարաբերություններ են ունենում տղամարդկանց հետ: Համակարգված վերանայման և մետաանալիզի (2) հարմարագծային ուղեգրում կանանց շրջանում ՄԻԱՎ-ի տարածվածությունը համակարգված ցուցանիշը լաբորատոր հաստատված տվյալներ ունեցող 15 երկրներում ՄԻԱՎ-ով վարակվելու հավանականությունը տրանսգենդեր կանանց մոտ 49 անգամ ավել է, քան ընդհանուր բնակչության մոտ: Տրանսգենդեր կոմերցիոն սեքսուալ խառնողների (3) շրջանում անցկացրած ՄԻԱՎ-ով վարակվելու առանձին մետաանալիզը պարզեց, որ այս խմբում ՄԻԱՎ վարակի տարածվածությունը համակարգված ցուցանիշը կազմել է 27%, համեմատաբար 15%-ն էր կանանց շրջանում, հավելյալ սեքսուալ խառնողներ չեն: Հարկավոր է նշել, որ ուսումնասիրություններն անցկացված ժամանակ Արևելյան Եվրոպայի կամ ասիական մայրցամաքի ոչ մի երկիր տրանսգենդեր կանանց շրջանում ՄԻԱՎ տարածվածությունը տվյալներ չի հրատարակել: 2014թ.-ի ՅՈՒՆԵՅԳՄ-ի «Բացթողնումները վերաբերյալ գեղարվեստ»-ում (UNAIDS Gap Report 2014) երկրները հաշվետվությունները ցույց են տալիս, որ տրանսգենդեր կոմերցիոն սեքսուալ խառնող կանանց շրջանում ՄԻԱՎ վարակի տարածվածությունն 9 անգամ ավել է, քան ոչ տրանսգենդեր կոմերցիոն սեքսուալ խառնող կանանց մոտ և 3 ավելի է քան կոմերցիոն սեքսուալ խառնող տղամարդկանց մոտ (1):

Մի շարք ուսումնասիրությունները վկայում են տրանսգենդեր կանանց մոտ առկա բազմաթիվ միաժամանակյա առողջական խնդիրների մասին, ներառյալ սեռական և հետապնդումների, հոգեակտիվ միջոցների օգտագործման, սեռական հարաբերությունների պարտադրանքի ու սեռական բռնություն, ինչպես նաև ինքնասպանությունների մտքերի ու փորձերի ուղեկցությունը ամբողջությամբ դեպրեսիայի բարձր ցուցանիշներին (4-8): Միևնույն ժամանակ կապված է կառուցվածքային ու սոցիալական այնպիսի անհավասարություններին, ինչպիսիք են համատարած խարան ու խտրականությունը, գենդերային ինքնաարտահայտմանը համապատասխան ձևի անհաստատող փաստաթղթի բացակայությունը, մասնակի գրավածությունը և գործազրկությունը և այնպիսի տարածվածությունը, փոխնկատման կոմերցիոն սեքսուալ խառնանքի ցածր վճարումը իրավական պաշտպանության համակարգում, տնայնություն ունեցողների անհասանելիությունը, նաև՝ գենդերային ինքնության հաստատմանը վերաբերող (9-11): Տրանսգենդեր կանանց շրջանում գործընկերներ, որոնք ՄԻԱՎ վարակի բարձր ռիսկային գոտում են գտնվում: Այն տրանսգենդեր կանայք, ովքեր գործընկերների կողմից իրենց գենդերի հոգեբանական հաստատման են սպասում, կարող են լինել առանց պահպանակի օգտագործման սեռական հարաբերությունների, ինչը բարձրացնում է նրանց խոցելիությունը ՄԻԱՎ վարակի նկատմամբ (12-16):

Տրանսգենդեր տղամարդիկ

Տրանսգենդեր տղամարդկանց շրջանում ՄԻԱՎ վարակի տարածվածությունը մասին հրատարակված բոլոր հետազոտությունները վերաբերում են Հյուսիսային Ամերիկային և մասնաշրջանում են հիվանդությունների ավելի ցածր բեռի վրա, քան

տրանսգենդերական ցըրջանում: Ամենավերջին հրատարակված մետասանակ իզը բացահայտել է տրանսգենդեր տղամարդկանց ցըրջանում լաբորատոր հաստատված ՄԻԱՎ դրակայան կարգավիճակով միայն երկու հետազոտություններ: Չե տազոտություններին մեկը մասնակիցներին մեջ ՄԻԱՎ վարակին ոչ մի դեպք չի բացահայտել: Մեկ այլ հետազոտություն համաձայն, ՄԻԱՎ վարակի տարածվածությունը կազմել է 2% (1 **Տիրանյ (17)**) կանց հետազոտված հարաբերություններում նեցող տրանսգենդեր տղամարդկանց վերաբերյալ հայտնաբերվող տվյալները վկայում են այն մասին, որ բնական թյան այս խումբը կարող է առավել խոցելի լինել ՄԻԱՎ վարակին նկատմամբ (18-22): Մահմանափակ տվյալները փաստում են, որ տրանսգենդեր տղամարդկանց ցըրջանում տարածված են հոգեկան առողջություններին խնդիրները (21-23-25): **Թեյարզե**, արդյոք տրանսգենդեր տղամարդկանց ցըրջանում առկա հոգեկան առողջություններին խնդիրները կարող են ազդել նրանց ՄԻԱՎ վարակի հանդեպ խոցելիությունը վրան, եթե այն,

1. XX դարի վերջին հայտնված «սինդեմիկա» խնդիրներին համադրություններն է նշանակում, ազդեցություններն են թողնում, գուժարի ազդեցություններ:

ներքին ինքնաճանաչման փոփոխման արդյունքում սինդեմիկայի բացասական ինչոր բացասականություններին յուրաքանչյուր ի պարզ

ՄԻԱՎ վարակն ու հորմոնայ թերապիան

Տրանսգենդերներին ցըրջանում կամ ցանկանում են ընդունել կանացի ցամաք (ֆեմինիզացում) կամ առնականացում (մասկուլինացում) հորմոնները՝ արտաքինը համապատասխանացնելու համար իրենց գենդերային ինքնություններին հետ: ՄԻԱՎ վարակի վերաբերյալ տրանսգենդերներին նախաախորհուրդներում ներքին արժեքներին որակական հետազոտություն (26) հարցվողները նշել են, որ տրանսգենդերներին մեծամասնություն համար հորմոնայ թերապիայի հասանելիությունը նաև այն ստանալն առավել առաջնահերթ նպատակ է հանդիսանում, քան ՄԻԱՎ վարակի կանխարգելումն ու մուրումն ու մեծ մասնով՝ հորմոնայ թերապիայի հասանելիությունը ապահովվում էր կարևոր մեկնակետ է ՄԻԱՎ-ով ապրող տրանսգենդերներին բժշկա-սոցիալական աջակցություն կազմակերպման համար:

Դեռևս պահպանվում է բժշկական անորոշություններն այն մասին, **հարյուր տոկոս** հակաբեղմնավորիչներն ազդում են հետերոսեքսուալ կանանց ցըրջանում ՄԻԱՎ-ով վարակվելու ներատարածման վրան, եթե այն, ապա ինչպես (27): Մարմին փոփոխություններն պրոցեսի ընթացքում տրանսգենդերները կարող են ընդունել հորմոններին այնպիսի դեղաչափ, որը գերազանցում է իրենց բնական դեղաչափը: Անհրաժեշտ են ավելի խորը գիտելիքներ այն մասին, թե տրանսգենդերներին ցըրջանում գենդերային ինքնությունը հաստատելու համար օգտագործվող հորմոններն ինչպես են կարող ազդել ՄԻԱՎ վարակի տարածման ռիսկի վրա: Էսթրոգենը բազմաթիվ ձևերում է, այդ թվում նաև Էթինիլ Էսթրոգենի 17-β-էսթրադիոլը: Էթինիլ Էսթրոգենի էսթրադիոլը (Էսթրոգենի ձև է, որը սովորաբար օգտագործվում է օրային հակաբեղմնավորիչների մեջ) փոխազդեցությունը հակառետրոլիդի սային (ՀՌՎ) թերապիայի հետ շատ լավ ուսումնասիրված է (28): Չնայած նրան, որ տրանսգենդերներին առողջությունը Համաշխարհային պրոֆեսիոնալ ասոցիացիան (WPATH) (29) խորհուրդ է տալիս մարմին փոփոխություններն համար օգտագործել Էթինիլ Էսթրոգենի էսթրադիոլը, որոշ տրանսգենդեր կանանց համար Էթինիլ Էսթրոգենի էսթրոգենի միակ հասանելի դեղամիջոցն է: Հրատարակված տվյալները վկայում են, որ հակառետրոլիդի սային (ՀՌՎ) դեղամիջոցներին արդյունավետություններն վրա էսթրոգենի ազդեցությունը սահմանափակ է: Մակայն, որոշ հակառետրոլիդի սային (ՀՌՎ) դեղամիջոցներին միաժամանակյա օգտագործումը կարող է նվազեցնել Էսթրոգենի մակարդակը մարմնում: (**Տե ս . <http://www.hiv-druginteractions.org>**) 17-β-էսթրադիոլը, որն ամենից հաճախ է օգտագործվում հորմոնային փոխարինող թերապիայի համար, և հակառետրոլիդի սային (ՀՌՎ) դեղամիջոցներին միջև լրացուցիչ դեղային փոխազդեցություններին հարցի ցըրջանում տվյալները բացակայում են:

Տեսնում ենք նաև ՀՌՎ դեղամիջոցները համառոտ օգտագործում են երկար տարիներին ընթացքում՝ առանց խնդրահարույց դեղային փոխազդեցություններին մասին որևէ տպագրված հաշվետվություններին: Տեսնում ենք նաև օգտագործումը նվազեցնում է էսթրոգենի քանակը, ինչը հաճախ հանգեցնում է հեշտոցի ատրոֆիային (**Վի և Իսի Թեյրի** հեշտոցի պատերը բարակում և դառնում են ավելի չոր ու քիչ էլաստիկ) (30, 31): Մտահոգություններն են քարձրաձայնվել

տրանսգենդեր տղամարդկանց շրջանում տեստոստերոնի օգտագործման հետևանքով առաջացած հեշտոցի ատրոֆիայի ՄԻԱՎ-ով վարակվելու ռիսկի վրա պոտենցիալ ներագոյման վերաբերյալ; ակայն, այս հարցի շուրջ տվյալները բացակայում են: Տրանսգենդերներին առողջությամբ պահպանման բարելավման համար օգտավետ կլինի անցկացնել հորմոնալ թերապիայի հետևանքները կանոնավոր հետազոտություններ՝ ՄԻԱՎ վարակի և դրա փոխանցման, դեղային փոխազդեցությունները և մարդկանց առողջության վրա այլ ազդեցությունները տեսնելու նկատմամբ:

Բարենպաստ պայմաններին ստեղծման հիմնական ռազմավարությունը

Օրենսդրական, քարենպաստ պայմաններին սպասե՞նք

Ֆինանս

Ապաքրեականացման նկատմամբ համապատասխան պրակտիկայի վերաբերյալ հանձնարարականներ

ԲՆԱԿՉՈՒԹՅԱՆ ԲՈՒՈՐ ԱՌԱՆՑՔԱՅԻՆ ԽՄԲԵՐԸ

Երկրները պետք է աշխատեն վարքագծի այնպիսի ձևերին ապաքրեականացման ուղղությամբ, հինգգլխի բիբլեանթեմ (Վրանյու թեմ) ի դրվում կոմերցի
նեղարկային),
գենդերային անկոնֆորմնելիությունը¹, ինչպես նաև՝ բնակչության բոլոր առանցքային խմբերի հանդեպ քաղաքացիական օրենսդրության և կանոնակարգերի անարդար կիրառման վերացման ուղղությամբ:

ՏՐԱՆՍԳԵՆԴԵՐՆԵՐ

- Ինքնուրույն անընտանեկ քաղաքացի Կուն օրենքներ մշակեն՝ ուղղված միասեռ հարաբերություններ և գենդերային անհամապատասխանություններին ապաքրեականացմանը:
- Ենթադրյալ և Կլինիկալ քաղաքացի Ենթադրյալ և Կլինիկալ քաղաքացի անձանց մասին ուղղությամբ:

Տրանսգենդեր մարդիկ չունեն սոցիալական, տնտեսական, քաղաքական և իրավական համարժեք պայմանություններ (32-34): Տրանսգենդերներին նկատմամբ խտրականությունը՝ գենդերային ինքնություն, գենդերային ինքնարտահայտվելու և ինքնազորակալ սեռական կողմնորոշման հետ կապված խտրականությունը ձևերի արդյունք կարող է լինել: Շատ երկրներում տրանսգենդերները կամ չեն կարող ստանալ իրենց գենդերին համապատասխան անձը հաստատող փաստաթուղթ, կամ այն ստանալու համար նրանց անհրաժեշտ է սեռական օրգանները վիրահատություն կատարել: Տրանսգենդերներին ցումանք չեն ցանկանում իրենց մարմինը փոփոխող վիրահատություններ կատարել և նման վիրահատություն միջոցով անցնելու պահանջը խոչընդոտել հանդիսանում նրանց գենդերի իրավական ճանաչման համար: Բացի դա, նման վիրահատություն կատարելու ցանկություն ունեցող մարդկանց համար լուրջ խնդիր է այն, որ բժշկական ապահովագրությունը (ինչպես մասնավորը, այնպես և պետականը) չի կարող ծածկել դրա հետ կապված ծախսերը: Մեծի կորեկցիայի հետ կապված վիրահատությունները կարող են շատ թանկարժեքն ալ, իսկ դրանք իրականացնելու համար շուրջ և ներքին վերապատրաստված վիրաբույժներին թիվն էլ սահմանափակ է:

Գենդերին համապատասխան անձը հաստատող փաստաթուղթերի բացակայությունը կարող է սահմանափակել բուժօգնություն, կրթություն, գաղափարական և ընտանեկան իրավունքներին հասնելիությունը տրանսգենդերի համար (35, 36): Շատ երկրներում խտրականությունը նույնիսկ արդյունավետ ու տրամադրվելիք իրավաբանական երաշխիքներ չեն առաջարկում (37, 38):

Այս խաչի անոթը,

խորականությունը և իրավաբանորեն ճանաչված կամ գենդերային ինքնությունը համապատասխանող անձը հաստատող փաստաթղթերի բացակայությունը շատ տրանսգենդերներին բացառում է հասարակական կյանքի մեջ մասնակցելուց՝ սահմանափակելով իրենց տնտեսական հնարավորությունները, հասցնելով աղքատության ու մարգինալացման, ինչը բարձրացնում է նրանց խոցելիությունը ՄԻԱՎ վարակի նկատմամբ (39):

Երկրներ ից մեծ մասում տրանսգենդեր մարդիկ բախվում են իրենց գենդերային ինքնարտահայտման հետ կապված սահմանափակող կանոններ հետ: Այդպես, օրինակ, որոշ իրավասություններում առկա են օրենքներ, որոնք քրեականացնում են հակառակ սեռի հագուստ կրելը (40): Այլ օրենքները նույնպես կարող են ազդել տրանսգենդերներին ՄԻԱՎ վարակի հանդեպ խոցելիություն վրա: Օրինակ, շատ երկրներում կոմերցիոն սեքս աշխատանքի բռնարկով կամ որոշ սուսպենսիոն համար քրեական պատասխանատվության են ենթարկում: Մեռող աշխարհում կոմերցիոն սեքս աշխատանքը տրանսգենդեր կանանց մեծամասնություն համար, ովքեր հաճախ գոյատևում են համար գումար վաստակելու այլ հնարավորություններ չունեն, եկամտի կարևորագույն աղբյուրն է (10, 34): Մի միջավայրում, որտեղ կոմերցիոն սեքս աշխատանքն անօրինակաբան է համարվում, կոմերցիոն սեքս աշխատող տրանսգենդերները հաճախ են իրենց վրա զգում ոստիկանություն դաժանություն հիմնական ծանրությունը (10, 40), իսկ երբ ոստիկանները դաժանությունները վերաբերյալ բողոք է ներկայացվում, սպասյ դբողոքը հաճախանտեսվում է:

1. Գենդերային անկոնֆորմնելիությունը վարքաձև է, կամ անձի գենդերային ինքնարտահայտում է, որը չի համընկնում տվյալ հասարակության մեջ ընդունված գենդերային նորմերին: Մարդկանց, ովքեր գենդերային անկոնֆորմնելիություն են ցուցաբերում, անվանում են գենդերային անկոնֆորմնելի:

տրանսգենդերներն ու ՄԻԱՎ վարակը

Առնվազն 76 երկրներում նույն սեռի ներկայացուցիչներին սեռական հարաբերությունները քրեականացված են, ընդ որում՝ որոշ երկրներում որպես պատժամիջոց հաստատված է մահը (41): Այս «նույն սեռականություն»-ի օրենքները տրանսգենդերներին վրա մի քանի եղանակով են ներառում: Հասարակությունները շատերում, **խառնի** են սեռական կողմնորոշվածություն և գենդերային ինքնություն հասկացությունները: Այդ իսկ պատճառով շատ մարդիկ, ում գենդերային սեռը տարբերվում է ծնունդի ժամանակ գրանցված սեռից, ընկալվում են որպես նույն սեռականներ և քրեական հետապնդման են ենթարկվում: Գենդերային ինքնություն իրավական ճանաչման պակասի շնորհիվ՝ տրանսգենդերները, ում սեռական գույքներն այլ գենդերի ներկայացուցիչներ են, իրավական տեսանկյունից համարվում են, անձինք, ովքեր գտնվում են միասեռ հարաբերությունների մեջ և, հետևաբար, կարող են հետապնդվել միասեռականություն դեմ օրենքով:

Կոմերցիոն սեքս աշխատանքի, հակառակ սեռի հագուստ կրելու ու միասեռ սեռական վարքագծի ապաքրեականացումը կնվազեցնի տրանսգենդերներին պաշտպանված չլինելու գործոնը, որը բարձրացնում է իրենց խոցելիությունը ՄԻԱՎ վարակի նկատմամբ: Տրանսգենդերներին համար գենդերային ինքնություն ունեցող իրավական փոփոխություն հասանելիություն ապահովումը, փաստացի գենդերին համապատասխանող անձը հաստատող փաստաթղթերի հանձնումը, գենդերային ինքնություն կամ գենդերային ինքնարտահայտման հիման վրա խորականություն արգելքը կբարելավեն և աշխատանքի ընդունման, առողջ ապահովման ծառայություններին ինչպես նաև՝ տրանսգենդերներին հարցերը: Օրենսդիրներին և իրավապահ մարմիններին աշխատակիցներին անհրաժեշտ են տրանսգենդերներին հիմնարար իրավունքները արդյունավետ պաշտպանություն հմտությունները զարգացնող վերապատրաստումները: Դա կօգնի նրանց խուսափել ավելորդ ոտնձգություններ ից, **ից բթակալություններ և կարծիքներ** ավորում և ազատարկում մեր ից, **ինչպես նաև** վորել խուզարկություն կամ կալանքի ժամանակ տրանսգենդերներին նկատմամբ պարկեշտ, հոգատար ու հարգալից վերաբերվել: Տրանսգենդերներին կարիքներին համապարփակ ու արդյունավետ արձագանքելու համար իրավական բարեփոխումներից զատ աղքատության դեմ պայքարի և սոցիալական ապահովություն մեխանիզմներ են անհրաժեշտ:

ԱՀԿ-ի անդամ պետություններն օգտագործում են Հիվանդություններին միջազգային դասակարգումը (**ձևի**) պիսի նպատակներին համար, ինչպիսիք են հիվանդություններին գրանցումը, ծախսերի փոխհատուցումը և ռեսուրսներին բաշխումը: ՀՄԴ-ի ընթացիկ տարբերակի (ՀՄԴ -10) մեջ տրանսգենդերային ինքնությունները ներառված է հոգեկան և վարքային խանգարումներին կատեգորիայում (42): **կարող** մ ու ՀՄԴ վերանայվում է և տրանսգենդեր համայնքին

ակ տի վի ստն երը ջանքեր են գործադրում « զենդեր
խանգարումներ »-ը հոգեկան խանգարումներին կատեգորիայից հանելու
ուղղությունը (43):

Մի քանի տասնամյակ շարունակ՝ հոգեկան առողջության ձեռնարկը, ըր
կիրառվում է ԱՄՆ հոգեբույժների կոդից խանգարումների ախտորոշման համար
(~~Ֆլորիդա~~ ~~Կոն~~ ազրակն ձեռնարկ (DSM)) իր մեջ էր ներառում «
ինքնուրույն խանգարումները»: Ձեռնարկի նորացված տարբերակում,
հրատարակվել է 2013 թ. մայիսին (DSM-V), «
տերմինը փոխարինվել է «զենդերային դիսֆորիա» տերմինով, ինչը
հնարավորություն է տալիս պնդել, որ ծնունդի ժամանակ գրանցված սեռի
ընթացիկ զենդերային ինքնուրույն միջև տարբերությունը կարող
պայթուցիկ բնույթ, եթե չի հանգեցնում դիսֆորեայի (44):

Տրանսգենդերներին համայնքը պայքարում է նրա համար, որպեսզի զենդերային
ինքնուրույնը դադարեն հոգեկան հիվանդություն համարել, ~~ինչպես~~ որ
մոտեցումը նվազեցնում է տրանսգենդերներին ինքնուրույնությունը
որոշումներ կայացնելու ժամանակ: Բացի այդ, ~~հարավ~~ ըրվ
համար դա խոչընդոտ է հանդիսանում զենդերային ինքնուրույն իրավակն
ճանաչմանը և/կամ դրա հաստատմանն ուղղված ընթացակարգերի հասանելիության
պարագայում, ~~ինչպես~~ որ նրա կարելի է ձեռք բերել միայն
համապատասխան հոգեբանական ախտորոշման դրվածքից հետո:

Դեպքեր պրակտիկայից

2007 թին, Նեպոլի Գերագույն դատարանը հանձնարարել է կառավարությանը վերջ
տալ մի համակարգի, որը ~~է~~ «
անհատներին) համար քաղաքացիական հիմնարար իրավունքներին
հասանելիությունը: ~~Գերագույն~~ պնդյալ հայտարարել հակառակ սեռի
հագուստը կրելու համար նախատեսված պատիժը, ինչպես նաև ձեռնարկել
իրավական բարեփոխումները՝ նշելով, որ նման զգեստափոխությունը մարդու
ինքնարտահայտվելու ազատության իրավունքի տարբերից մեկն է հանդիսանում:
2014 թ. Ֆեյրաուդույն դատարանը հիշրաներին ու տրանսգենդերներին
շնորհեց «երրորդ սեռի» ~~հարգավիճակ~~

Ուրուգվայում 2009 թ. ուժի մեջ մտած օրենքը 18 տարին բոլորած անձանց թույլ է
տալ իսպաշտանական փաստաթղթերում փոխել իրենց անունն ու սեռը:

2012 թին Արգենտինայի Սենատը միաձայն հավանություն տվեց զենդերային
ինքնուրույն վերաբերյալ Օրենքին՝ հանրային և մասնավոր ոլորտներում
զենդերային ինքնուրույն հաստատման և անհրաժեշտ ընթացակարգերի
հասանելիությունը բժշկական ապահովագրության ծրագրերի շրջանակներում
քաղաքացիներին օրինական իրավունքը դարձնելով: Ընդ որում,
տրանսգենդերներին ուղղված միակ պահանջն այս ոլորտում՝ նրանց տեղեկացված
համաձայնությունն է: Նույն օրենքի համաձայն՝ տրանսգենդերները կարող են
փոխել իրենց
ծննդյան վկայականը, ազգային ինքնուրույն քարտն ու անձնագիրը՝ առանց
համապատասխան ախտորոշումը հաստատող փաստաթղթեր ներկայացնելու: Դանիան
հետևեց այս օրինակին 2014 թ.:

Պայքար խարանի և խտրականության դեմ

Խարանի դեմ ուղղված միջոցներին իրականացման և ճշգրիտ
կատարման, ինչպես նաև հակախտրական և պաշտպանիչ միջոցներին
վերաբերյալ հանձնարակն են համապատասխան պրակտիկայից:

ԲԼԱՎՉՈՒԹՅԱՆ ԲՈՒՈՐ ԱՌԱՆՑՔԱՅ ԻՆ ԽՄԲԵՐԸ

- Երկրները պետք է ջանքեր գործադրեն հակախտրական և պաշտպանիչ օրենքներին
իրականացման և ճշգրիտ կատարման, որոնք հիմնված են մարդու իրավունքներին
ուղորդող ստանդարտներին վրա և ուղղված են բնակչության առանցքային խմբերին
ներկայացնող չնչնեքի հանդեպ խարանի, ~~խտրական~~ և բռնության
վերացմանը:
- Բնակչության առանցքային խմբերին հանդեպ խարանին և խտրականությանը
հակազդելու ու մոնիտորինգի համար, ինչպես նաև՝ պատժիչ իրավական ու

սոցիալական նորմերի փոփոխությունն էր նույնպես միջոցառումներ անցկացնել, քաղաքականության մեջ կողմնորոշվել դեռևս նեոգոյական, խորհրդարանական էրիստոկրատիան և առողջապահության դեկադաների պետք է համագործակցել քաղաքացիական հասարակության կազմակերպություններին:

Բնակչության առանցքային խմբերին բարեկամական ծառայություններ մատուցման վերաբերյալ հանձնարարականներ համապատասխան պրակտիկայից:

ԲԼԱԿՉՈՒԹՅԱՆ ԲՈՒՈՐ ԱՌԱՆՑՔԱՅԻՆ ԽՄԲԵՐԸ

Բուժաշխատողները պետք է կանոնավոր կերպով համապատասխան վերապատրաստում անցնեն, որպեսզի տիրապետեն այն հմտություններին, որոնք անհրաժեշտ են մեծահասակ և դեռահաս տրանսգենդերներին, բոլոր մարդկանց առողջության, գաղտնիության ու ոչ խտրականության իրավունքի հիման վրա, որակյալ ծառայություններ տրամադրելու համար:

Եվ ներքին, Լոբբանաթի ինտերան իվ հուստիվան էնթարկ Խարան
առողջության ու կյանքի որակը (45):
տրանսգենդերներին մոտ ուղեկցում են դեպքի սիստեմներով, ինքնասպանության մտքերով և հոգեկան առողջության այլ խնդիրներով: **Օրինակ** Միացյալ Նահանգներում տրանսգենդերների թիվը, ովքեր հայտնել են ինքնասպանության փորձ կատարելու մասին, 41% է կազմել (1): Տրանսգենդերները և ինքնասպանության փորձի հոգեկան տիրապետողները օգտագործման և ՄԻԱՎ վարակով վարակվելու վարքագծային ռիսկի աճի հետ (34):

Խարանն ու խտրականությունը նաև խոչընդոտ են հանդիսանում բժշկական օգնություն ստանալու համար: Հայտնվող տվյալները վկայում են, որ խտրականության պատճառով տրանսգենդերները հետաձգում են բժշկական օգնությունը դիմելը (36, 46): Իսկ, օգնության խնդրանքով դիմելու դեպքում էլ, բախվում են հավանաբար, վիրավորանքի ու նույնիսկ օգնություն տրամադրելու մերժմանը: Միայն սակավաթիվ բուժաշխատողներ են անցում տրանսգենդերների հատուկ բժշկական կարիքներին վերաբերյալ համապատասխան վերապատրաստում և, հետևաբար, նրանք չունեն նման կարիքները բավարարելու հմտություններ ու գիտելիքներ: Բուժաշխատողները բացասական վերաբերմունքը տրանսգենդերներին նկատմամբ ունի պետք է առողջապահական ծառայություններին ծավալի և որակի նվազեցմանը քննադատական այս խմբի համար (47): Հետևաբար, տրանսգենդերներին մեծամասնության համար առողջապահության համակարգի հետ առաջին ծանոթացումը կարող է լինել բժշկական արտակարգ ծառայություններին միջոցով, նր ն կամ բռնության այլ ձևերի արդյունքում ստացած վնասվածքներին առաջին բուժօգնությունն ստանալու:

Չնայած և տրանսգենդեր կանայք իրենց վրա են տանում ՄԻԱՎ վարակի ծանր բեռը, ընդհանուր առմամբ տրանսգենդերները ՄԻԱՎ վարակից զատ բախվում են բժշկական և սոցիալական խնդիրներին լայն սպեկտրի հետ: Տրանսգենդերներին մեծամասնության համար մարմնի համապատասխանեցումն իրենց գենդերային ինքնությանն ավելի առաջնահերթ է, քան ՄԻԱՎ վարակի կանխարգելման և բուժման ծառայություններին դիմելը: Վերապատրաստման ընթացքում բուժաշխատողները պետք է ձեռք բերեն և մշակույթային, և բժշկական հմտություններ, որոնք անհրաժեշտ են տրանսգենդեր հիվանդներին օգնություն ցուցաբերելու համար: Առողջապահության համակարգերին օգտակար կլինի հաստատել կանոններ ու կանոնակարգեր, որոնք նպաստում են այն սեռին և այն անվան կիրառմանը, որոնք նախընտրում են հիվանդները: Աշխատանքում, որն ուղղված է տրանսգենդերներին համար բժշկական ծառայություններին առկայություն, հասանել մատչելիության ապահովմանը, անհրաժեշտ է գնահատել և հաշվի առնել տեղական տրանսգենդերներին կարիքները:

Հասարակական կյանքում տրանսգենդերներին տեսանելիությունը բարձրացումը կարող է նպաստել նրանց ավելի լայն ընդունմանը և առողջապահության ոլորտից դուրս փոխըմբռնմանը: Անհրաժեշտ են տրանսգենդերներին արժանապատվությունն ու քաղաքացիական իրավունքներին պաշտպանման և խարանի դեմ ուղղված քարոզարշավներ: **Մերան ավելի քան** հանդես կառանի և խտրականություն հաղթահարման

տրանսգենդերներն ու ՄԻԱՎ վարակը

կարևոր մեթոդներ են համարվում՝ տրանսգենդերներին վերաբերող խնդիրներին լուսարանման ժամանակ լրագրողներին սովորեցնել օգտագործել խոսք, որը գուրկ է խարանից; լրատվամիջոցներում, դրամատիկ և կատակերգական ներկայացումներում տրանսգենդերներին դրական կերպով ներկայացնելու խրախուսանքը; ինչպես նաև՝ սոցիալական գովազդի համապատասխան քարոզարշավներին անցկացումը: Տրանսգենդերներին շրջանում աղքատությունը կարող է խարանի արգասիքը լինել և, իր հերթին էլ այն՝ ավելի մեծ խարանի հանգեցնել: Այս արատավոր շրջանակը կարող է պատռվել սոցիալական ապահովության բարեփոխումների համակարգի և սոցիալական ծառայությունների միջոցով: Իր ապահովությունը լինելու հասարակության մեջ և առողջապահության ոլորտում խարանի և խտրականության դեմ պայքարին ուղղված ջանքերի մեջ, իսկ իդեալականը կլինեք այն, որ նման ջանքերը զլխավոր եին հենց նրանք:

Դեպքեր պրակտիկայից

Ասիայում երիտասարդները տրանսգենդերական անձինքն խարանման հաղթանարման ուղղված միվիդեո-քարոզարշավ են մշակել, «Ձայն է դա հպարտ» անվանումով (45): Վիդեոն ամից տեսանյութը հասանելի է հետևյալ հղումով .
<https://www.youtube.com/watch?v=HXUbIxdEFDc>

Համայնքներին կարողություններին կարգացում

Համայնքներին կարողություններին կարգացման վերաբերյալ հանձնարակներն են համապատասխան պրակտիկայից:

ԲՆԱԿՉՈՒԹՅԱՆ ԲՈՒՈՐ ԱՌԱՆՑՔԱՅԻՆ ԽՄԲԵՐԸ

- Ծրագրերը պետք է միջոցառումներին միջառաքիլականացնեն, որն արհեստականորեն չեն ստեղծվում: Բնակչության առանցքային խմբերի համայնքներին կարողություններին կարգացմանը:
- Ընդունված թյուրմեծ ատանցքային խմբերում իրավական գրագիտություն և բարձրագույն ծրագրերի ներառումը և նրանց իրավաբանական ծառայություններին տրամադրումը, որպեսզի նրանք իմանան իրենց իրավունքներն ու համապատասխան օրենքները և իրենց իրավունքներին խախտման դեպքում կարողանան աջակցություն ստանալ արդարադատության համակարգից:

ՏՐԱՆՍԳԵՆԴԵՐՆԵՐ

Տրանսգենդերներին կազմակերպությունները կարևորագույն գործընկերներ են հանդիսանում մարդու սեռականության և գենդերային ինքնարտահայտման հարցերին վերաբերող ընդհանուր ուսուցման անցկացման պարագայում: Նրանք նույնպես կարող են աջակցել գենդերային տարբեր ինքնություններին ու ինքնարտահայտում ունեցող համայնքներին ներկայացուցիչներին հետփոխգործակցության մեջ, եմոցիոնալ առողջություններն ու սոցիալական կարիքները, ինչպես նաև՝ տրանսգենդերային դեմ ազդող գործողություններին:

ՄԻԱՎՎԱՐԱԿԻ ՀԱՄԱՏԵՔԱՍՏՈՒՄ «Համայնքներին կարողություններին կարգացում» տեքստինը, երբ այն կիրառվում է բնակչության առանցքային խմբերի նկատմամբ (ԲԱԽ), ՄԻԱՎՎԱՐԱԿԻ դեմ պայքարի գործընթացի արդյունավետության բարձրագույն մակարդակում՝ ԲԱԽ բոլոր անդամներին մոտեցնում ծրագրերի հաջողության համար անհատական կողմերի վաղապես խանգարումը և ձեռքով անհատական միջոցով, նրանց կողմից սոցիալական և կառուցվածքային խոչընդոտներին վերացման ուղղված կոնկրետ միջոցներին ձեռնարկում՝ իրենց թաղաքացիական իրավունքներին ու առողջության պահպանման իրավունքին աջակցման համար: Համայնքներին կարողություններին կարգացման հիմնական տարբեր մանրամասն նկարագրված են «Կոմունիտի սեքս աշխատողներին շրջանում ՄԻԱՎՎԱՐԱԿԻ կանխարգելման համապարփակ ծրագրերի իրագործումը. գործնական մոտեցումներ՝ հիմնված համատեղ միջոցառումներին վրա» (48) հրատարակման մեջ:

Տրանսգենդերները կարող են ուղղորդվել համայնքներին կարողություններին կարգացման պրոցեսին իրենց համայնքի անդամներին մոտիվացման և նրանց ներգրավման միջոցով, ուղղորդում՝ ինչպես նրանց համար ընդհանուր խնդիրներին

լուծումն ան ճանապարհներին մշակման, այնպես էլ՝ իրենց իրավունքներին պաշտպանմանն ուղղված միջոցառումներին իրականացման մեջ: Պլանավորման, իրականացման, մոնիտորինգի և գործունեության գնահատման պարագայում հասարակական կազմակերպություններին և ցանցերին հետևյալից մասնակցությունն ու գործընկերությունը՝ ՄԻԱՎ վարակի հետ կապված տրանսգենդերներին մատուցվող ծառայություններին ներքին քարտեզավան ամենակարևոր տարրերն են: ՄԻԱՎ վարակի կանխարգելումը, խնամքում ավելի արդյունավետ ու կայուն են, համայնքի կարողություններին զարգացմանը նպաստող միջոցառումներին հետո գույքակցված լինելու դեպքում: Տրանսգենդերներին թվից վերապատրաստված ոչ պրոֆեսիոնալները կարող են իրենց լուծումն ունենալ բժշկական ծառայություններին մատուցման գործում, որպես սանիտարական կրթություն մասնագետներ, « խավհավարարին » մեթոդով խորհրդատուներ և աջակցություն համակարգողներ: Նման գործողությունները ոչ միայն ընդլայնում են տրանսգենդերներին անձնական կարողությունները, այլև նպաստում են հասարակական վայրերում իրենց գտնվելու կարգավորմանը:

Վերջին 20 տարիներին ընթացքում տրանսգենդերները դարձել են շատ ավելի լավ տեղեկացված ու ավելի տեսանելի, ակտիվ ու կազմակերպված: Տրանսգենդեր կազմակերպություններն ու ակտիվիստներն իրենց առանցքային դերն ունեցան 2011թ. Արգենտինայում գենդերային ինքնություն Օրենքի ընդունման մեջ: Բանգլադեշում հիջրաները կառավարում են մեծ բուժ-կանխարգելիչ հաստատություն, որն ամսական ավելի քան 1000 հարապասարկում: Նիկարագուայում կազմակերպություններին Կոալիցիան նախապես ծրագրի է մշակել, հր իրենում իրավական քարտեզախումբներին լոբբինգ է ներառում, ինչպես նաև՝ աջխատակազմի ուսուցման ոլորտում գործունեության ամրապնդում և տրանսգենդերներին բուժ-կանխարգելիչ աջակցություն տրամադրում (49):

հնչն սակայն սրբազան Երանույնի անդամներին կյանքում:

Տրանսգենդերներին կազմակերպությունները, ինչպես նաև բնակչության առանցքային խմբերի բազմաթիվ այլ միավորումները, հաճախ չեն ունենում բավարար ֆինանսական ռեսուրսներ: Դոնորներին ֆինանսավորումը բավարար չէ, իսկ երբ էլ հասանելի է, ապա տրանսգենդեր կազմակերպություններին չափազանց տեղյակ չեն նման ֆինանսավորման հնարավորություններին մասին և չեն կարող ֆինանսավորման դիմումներ կատարել (49): Այս ամենը տրանսգենդեր համայնքներին հանգեցնում է ռեսուրսների պակասի, քանի որ առկա ռեսուրսները ստիպված են օգտագործել և ծառայություններին մատուցման, և « խնամարարին » աջակցություններին լոբբինգի համար: Տրանսգենդեր համայնքներին տարբեր գործառնություններին ամրապնդմանն տրանսգենդերներն ու ՄԻԱՎ վարակը

աջակցելու համար, այն փոփոխություններին լոբբինգի, ջանքերի մոբիլիզացման, անսուղծ ծառայություններին անմիջական մատուցման համար ֆինանսավորման ավելացում է անհրաժեշտ (50): Ամբողջ աշխարհում շատ տրանսգենդեր համայնքներն արդեն ունեն արդյունավետ և կառույցներ ու մեխանիզմներ, որոնք կարող են օգտագործել իրենց կարողություններին զարգացման, ինչպես նաև՝ կոլեկտիվ գործողություններին համար: Դոնորները, կառավարություններն ու ուրուշում կայացնող անձիք պետք է միջոցներ ներդնեն տրանսգենդեր համայնքներին կարողություններին զարգացման մեջ:

Դեպքեր պրակտիկայից

Էկվադորում, տրանսգենդերներին 18 կնալիցիան (*The Trans Covenant*) գործարկել է կայք www.MiGeneroEnMiCedula.com, որպեսզի հետաքրքրված անձանց պարբերաբար տեղեկացնի 2012 թվականի վաղ ֆալսեթի ակտիվացումն ակտիվ գրանցման վերաբերյալ Օրենքով երաշխավորված գենդերային ինքնություն հարցերի վերաբերյալ բարեփոխումներին հաջողություններին մասին:

Բռնությունը

Բռնությունը դրսևորում են բռնի նվազեցման վերաբերյալ հանձնարակներ համապատասխան պրակտիկայից:

ԲՆԱԿՆՈՒԹՅԱՆ ԲՈՒՈՐ ԱՌԱՅՔԱՅԻՆ ԽՄԲԵՐԸ

- Բնակչության առանցքային խմբերի 2 աները ներկայացնող կազմակերպությունները հետազոտված բռնությունների և ժամանակահատվածում բնակչության առանցքային խմբերի (**ԲԻՊ**) կանցնելու արտաբնական դրսևորումները կանխան նույնպես ցամաքում և քաղաքում միջոցներ ձեռնարկել: ԲԱՄՆ անդամները նկատմամբ բռնությունների դեպքերը պետք է վերահսկել և գրանցել, խորհրդարանն ապահովում է համար, հարկավոր է ստեղծել համապատասխան մեխանիզմներ:
- **ԲԻՊ** կազմակերպությունները պետք է տրամադրվեն բնակչության առանցքային խմբերի բոլոր անդամներին, ովքեր բռնություն են թարկվել: Մասնավորապես՝ **Մանուկներն և արևմտահայերեն լեզուի խոսնակները** վերաբերյալ անհրաժեշտ է բռնաբարությունների համար նախատեսված համապարփակ ծառայությունները պատեհաժամ հնարավորություններն ունենան:
- Իրավապահ մարմինները աշխատակիցներին, բժշկական և սոցիալական աշխատողներին պետք է սովորեցնել հարգել և պաշտպանել բնակչության առանցքային խմբերի քաղաքացիական իրավունքները: Բացի դա, հարկավոր է բոլոր այն աշխատակիցներին համար, ովքեր խախտում են բնակչության առանցքային խմբերի իրավունքները, այդ թվում մեծ թվով բռնությունները և կատարելու ճանապարհով, ստեղծել պատասխանատվությունները և թարկվող մեխանիզմներ:

Ամբողջ աշխարհում տրանսպարենտի տարապատմական տարբերակները կարող են ցածր լինել, Էմոցիոնալ, **Ֆիզիկալ և սոցիալական** բռնություններն ինչ: Տրանսպարենտի և կատարված բռնությունների ներկայացուցչական համախառն գնահատականները բացակայում են: Այնուամենայնիվ, աշխարհում մի քանի կազմակերպությունները վերահսկում են տրանսպարենտի և կատարված բռնությունների դեպքերի վերաբերյալ գեկոլոյցներ, այդ թվում՝ սպանություններ: Օրինակ, տրանսպարենտի սպանությունների մոնիտորինգի վերաբերյալ ծրագիրը (*Trans Murder Monitoring project*) ամենամյա թեմատիկ գեկոլոյցներ է հրատարակում: Տրանսպարենտի և կատարված բռնություններից շատերը չեն գրանցվում կամ գրանցվում են սխալ՝ նշելով բնածին սեռը, այլ ոչ թե տրանսպարենտի **ՅՈՒՆԵՍԿՕ** պահանջները, **Երկրորդ** տրանսպարենտի մասին հավաքվել է ավելի քան 1600 գեկոլոյցներ, հիմնականում տրանսպարենտի կանանց մասին, ովքեր սպանվել են 2008թ. հունվարից մինչև 2014թ. հոկտեմբեր ընկած ժամանակահատվածում (51):

Բռնության դեմ ծրագրերի Ազգային Կոալիցիան (**ԲԴՄԱ**), **նր ք** Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներում, ամենամյա գեկոլոյցներ է պատրաստում, ինչպես ինտիմ գույքի կեղծումների կողմից կատարված բռնությունների (**ԲԻՋ**), այնպես էլ գեկոլոյցի նկատմամբ և սեռական փոքրամասնությունների և կատարված ատելությունների հոդի վրա կատարված բռնություններին մասին՝ ամփոփելով Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներին ողջ տարածքից, **ին Մոլորե Կոալիցիոն** Օնտարիոյից հավաքագրված տվյալները: **Պարսկ վելե նեյ Կոլոն Երբ** ենթարկվում են **ԲԻՋ**, **Ֆիզիկական** բռնությունների հավանականությունն է 2 անգամ ավելի մեծ է, քան կենդանի մնացած ոչ տրանսպարենտի **ԲԻՋ** դեպքում (52): Չնայած նրան, **ԲԴՄԱ** ստացած **ԲԻՋ** տուժածների և գոհերի վերաբերյալ գեկոլոյցները ընդհանուր գումարից տրանսպարենտի վերաբերվողների թիվը կազմում է ընդամենը 13%, **ԲԴՄԱ** գրանցված սպանություններից ցուցակում տրանսպարենտի կանանց շահագործումը կազմում է գրեթե երեք քառորդը (72%) (53): Կենդանի մնացած տրանսպարենտի տղամարդիկ 1,5 **հանգամ** են մարմնական վնասվածքներ ստացել ատելությունների հոդի վրա կատարված բռնությունների հետևանքով և 4 **անգամ** հյուսիսային և արևմտյան ատելությունների հոդի վրա կատարված բռնությունների ենթարկվել, **քան ի մե նաց ամսաց ի և ի ԲԻՋ ով ի երբ**: **Կ** Տրանսպարենտի կանայք գրեթե 2 անգամ ավելի հաճախ են բռնություն ենթարկվել, քան սեռական բռնություն ենթարկված այլ մարդիկ: Բռնության մասին նստիկանությունը հայտնի անձանցից, տուժյալ տրանսպարենտի անավելի հաճախ են ենթարկվել նստիկանությունների կողմից հետագա **Ֆիզիկական** բռնությունների: **ԲԴՄԱ** գեկոլոյցում նշվում է, որ **ԲԻՋ** տուժած

տրանսգենդերները ուտիկանականություն հետ փոխգործակցություն ժամանակ 7
անգամ ավելի են բռնություն ենթարկվել , քայլ 52):

Տրանսգենդերներին նկատմամբ խարանի և խտրականությունն ավագումը
բռնություն կանխարգելման անքակտելի մասն է : Բռնություն կանխարգելման
ջանքերը , որոնք գործադրվում են տրանսգենդեր համայնքներին ղեկավարություն
ներքո , պետք է աջակցություն ստանան կառավարություններին , դոնորներին ու
ծրագրերին կողմից : Անհրաժեշտ են հետագա հետազոտություններ՝
տրանսգենդերներին նկատմամբ բռնություններին բռն պատճառներն ավելի լավ
հասկանալու համար , ~~ինչպես~~ ~~աժեռ~~ ~~և~~ ~~տեղ~~ ~~ված~~
միջոցներին պետականորեն հաստատումը : Իրավապահ մարմիններին աջխատակիցները
պետք է տրանսգենդերներին նկատմամբ բռնություն կանխելու ու դրա դեմ
պայքարելու , և հատկապես՝ արդյունավետ , հարգալից ու համայնքի հետ ոչ բռնի
մեթոդով փոխգործակցություն վերապատրաստություն անցնեն : Բռնությունը
կանխելու ու բռնություն դեպքերին մասին գեկույցներին անվտանգ միջավայր
ապահովելու համար անհրաժեշտ են իրավական և կարգավորիչ միջոցառումներ :
Բռնություն մասին բռնորդ գեկույցներին պետք է լուրջ վերաբերվել , իսկ
մեղավորները պետք է ենթարկվեն պատասխանատվության : Արտակարգ
իրավիճակներին ծառայություններն ու բուժաշխատողները պետք է
տրանսգենդերներին շրջանում բռնություն , այդ թվում նաև

տրանսգենդերներն ու ՄԻԱՎ վարակը

սեռական բռնություն զոհերին համապատասխան , գաղտնի , անկողմնակալ ու
բարձրորակ օգնություն տրամադրելու վերապատրաստություն անցնեն :

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀ ՈՒԹՅԱՆ ՈՒՈՐՏԻ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՈՒՂՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

*Պահպանակներին քսուկներին օգտագործմանը
խթանող համապարփակ ծրագրեր*

*Համապատասխան մեթոդիկ հանձնարարակներն կոնկրետ
պայմաններում դրանց իրականացման հարցերը*

ԲՆԱԿՉՈՒԹՅԱՆ ԲՈՒՈՐ ԱՌԱՆՑՔԱՅԻՆ ԽՄԲԵՐԸ

Բնակչության բոլոր առանցքային խմբերին խորհուրդ է տրվում պահպանակներին ճիշտ ու հետևողական օգտագործումը (համապատասխան քսանյութի հետ)՝ ՄՃՓՎ և ՄԻԱՎ սեռական ճանապարհով փոխանցումը կանխելու նպատակով (նույն ժամանակ)՝

ՏՐԱՆՍԳԵՆԴԵՐՆԵՐ

- Ներթափանցող սեռական հարաբերություններին ժամանակ տրանսգենդերներին խորհուրդ է տրվում օգտագործել պաշտպանության այնպիսի միջոցներ, ինչպես պահպանակներն ու համապատասխան քսուկներն են :
- **Անխրատվելի թիվ** նաև ուղղվածություն կարևորությունն ընդգծել , ինչպիսիք է տղամարդկանց հետ սեռական հարաբերություններում սեռական տրանսգենդեր կանանց բավարարմանակությունը ամբողջությամբ քսանյութերի օգտագործումը :

Կարևոր է ներթափանցող սեռական հարաբերություններում սեռական բոլոր տրանսգենդերներին համարապահովել պահպանակներին և քսուկներին հասանելիությունը (անակախի անրանցիվ ընկերներին գենդերային ինքնություն ունից) : Տրանսգենդերներին շրջանում սեռական վարքագիծն ու ինքնությունը նույնաստիճան տարբերակվում է, ինչպես սեռական բնակչության մյուս խմբերին մտ : Պահպանակներին օգտագործմանը խթանող ծրագրերի իրականացման ժամանակ պետք է ենթադրություններ անել տրանսգենդերներին գուցե ընկերներին սեռի , սեռական հարաբերություններում նրանց ակտիվ կամ պասիվ դերի , կամ սեռական կողմնորոշման վերաբերյալ :

Տրանսգենդերներին գուցե ընկերները կարող են լինել տրանսգենդերներ կամ ցանկացած սեռի ու սեռական կողմնորոշվածություն ունեցող տրանսգենդերներ : Առնանդամ ունեցող տրանսգենդեր կիրք սեռական հարաբերություններին ժամանակ կարող է ինչպես ակտիվ , **պասիվ** ընկեր ոչ դերում լինել : Նեոհեշտոց ունեցող տրանսգենդեր կանայք կարող են ունենալ բերանային (**օրալ**) **հեղեղային** կամ **անոթային** , կամ սեքսի այս բոլոր տեսակները : Տրանսգենդեր տղամարդիկ , ում սեռական գուցե ընկերները տղամարդիկ են , կարող են օրալ սեքս ունենալ , **կամ** ակնհարաբերություններին ժամանակ լինել ինչպես ակտիվ , **պասիվ** էլ գուցե ընկեր ոչ դերում (**կերպով** դերում էլ) : **Որոշ** **հորմոն** գենդեր , պահպանակները կարող են եռակի պաշտպանությունն ապահովել՝ ՄԻԱՎ վարակի , ՄՃՓՎ կանխարգելում , ինչպես նաև ռիսկի **հակաբերում** ավորիչ :

Կանացի ցանկացած հորմոնային թերապիայի անցումը տրանսգենդեր կանանց մոտ , որպես կողմնակի ազդեցություններ կարող է դիտվել ինքնաբերական էրեկցիաների անհետացում և առնանդամի այտուցվածությունն ավագում : Առնանդամի այտուցվածությունն ավագումն էրեկցիայի պահպանման հետևանքով ղեկավարությունները կարող են խոչընդոտել պահպանակներին օգտագործումը և դրանց սայթաքման կամ պատռման պատճառաբանում : Առնականացման հորմոնային թերապիայի անցումը տրանսգենդեր տղամարդիկ կարող են սեռական ցանկություն մեծացում զգալ , ինչը կարող է հանգեցնել սեռական կոնտակտներին ավելի մեծ թվին ներթափանցող սեռական հարաբերություններին համարապահպանակներին մեծ քանակի անհրաժեշտություն : Պահպանակներին օգտագործմանը խթանող ծրագրերը պահպանակներ բաժանելու ցրացի նաև պետք է միջոցառումներ անցկացնեն , որնպ

ուղղված կլինեն պահպանակցած բնակարանային օգտագործման ամենատարբեր պատճառներով և անհամար անհամար և, այսինքն ակնհայտ օգտագործման քննարկման համար հատուկ թունիներով պակասը, որը պետք է ցածր լինի քննարկման ատակամասով: Որոշ տրանսգենդերները համար սեռական ցանկուն թունիներ կարող են մի գործուն լինել, իրենց հետևիքներն ունենում են ինքնուրույն և նրանք կարող են պատրաստակամ լինել առանց պահպանակցի սեռական հարաբերությունների, որպեսզի մերժված չլինեն: Կոմերցիոն սեքս աշխատողները շատերն իրենց համարում են անհատական գեղարվեստական հետաքրքրություններով հարաբերությունների ժամանակ կարող են օգտագործել պահպանակցի, նրա հետ ունցած սեքսը հաճախորդներին հետսեքսի ցտարբերակելու համար:

1. «Առանց դամի այտուցված թունի» տերմինն առանց դամի քարայր եմասնիկներին այրումով կանոնավոր լցվելն է նշանակում, ինչը վկայում է սեռական գրգռվածության և սեռական ակտիվ հնարավոր պատրաստակամ թունի մասին:

տրանսգենդերներն ու ՄԻԱՎ վարակը

Հետաքրքիր է նաև սեքսը ՄԻԱՎ վարակի փոխանցման ավելի մեծ վտանգ է կրում, քան հեշտոցային նուրբերանայինը (54): **Ինչու է այնպես խնայող և վերականգնող և ինչու է այնպես խնայող և վերականգնող** ունեցող տրանսգենդերներն, ապա ՄԻԱՎ վարակով վարակվելու նրա փոխանցման ճանապարհներն անհայտ են և կարող են կախված լինել վիրահատական միջամտությունների սեռականից: Հետաքրքիր է նաև, որ նրանք նուրբերանային փոխանակման բնութագրերով վերաբերյալ ավելի մասնատված են սեռական թունիներ տրամադրել (55,56): Ինչ վերաբերվում է վիրահատության միջոցով ստեղծված առանց դամի տրանսգենդերներին, ապա այստեղ ՄԻԱՎ վարակով վարակվելու և նրա փոխանցման ճանապարհներին հետ կապված տվյալները պակաս կա:

Պահպանակցի հետ համատեղելի քսուկները պետք է օգտագործել բոլոր ներթափանցող սեռական հարաբերություններին դեպքում: Հեշտոցային և հետաքրքիր է սեռական հարաբերություններին համար օգտագործվող ամենաանվտանգ բաղադրությունը թունիներն ունեցող քսուկներին հետաքրքրական որոնումը շարունակվում է: Տեխնիկական փորձագետները խորհուրդ չեն տալիս այն քսանյութերի օգտագործումը, որ ուղիղ և անհարմար մեջ առկա են սպերմիցիդներ, դեղամիջոցներ կամ այլ ակտիվ նյութեր, ինչպես նաև յուղային հիմքով քսանյութերը (57):

Պահպանակցի թունի կներքի հասանելիությունը, ինչպես նաև դրանց օգտագործման հաճախականությունը, զգալիորեն փոփոխվում է՝ կախված սեռական պայմաններից: **Կին մեդիցինական փոփոխությունները** քրեականացված է, **նորոգված սեքսի և դեմոկրատիայի արդյունքում** պահպանակցի թունիներն այն պատճառով, որ ուստիկան թունիները պահպանակցի թունիներն փաստը, կօգտագործի որպես կոմերցիոն սեքս աշխատանքի «**ապացու**» և նույնիսկ այնտեղ, որ պահպանակցի թունիները թունիներն են, թե ֆիզիկապես, և թե ֆինանսապես, քսուկներին հետ իրավիճակը հաճախ կարող է հակառակ լինել: Կարևոր է, որ պետք է պահպանակցի թունիները, և քսուկները տրանսգենդերներին շրջանում (**Ինքնավար աշխատանքային խմբերում**) ՄԻԱՎ վարակի կանխարգելման ուղղված համապարփակ միջոցառումներին մաս կազմեն: **Քաղաքացիական** համար նախատեսված պահպանակցի կարող են անհարմար լինել տրանսգենդերներին կանանց, **իսկ** համար նախատեսվածները՝ տրանսգենդեր տղամարդկանց համար, **կարող են** մարքեթինգի հատուկ մեթոդները՝ կողմնորոշված տրանսգենդերներին վրա: **Երևանի քաղաքացիական** պահպանակցի թունիներով, **հորն ց** համար ընդունելի և հասանելի են՝ այդ նպատակի համար օգտագործելով մարքեթինգային համապատասխան մագմավարություններ:

Հոգեակտիվ նյութերի օգտագործման վնասի նվազեցման միջոցները և ներարկումներին անվտանգությունը

Համապատասխան մեթոդիկ հանձնարարականներ և կոնկրետ պայմաններում միջոցառումները հարցերը

ԲՆԱԿՆԻՅԱԿԱՆ ԲՈՒՆՈՐ ԱՌԱՆՅՔԱՅԻՆ ԽՄԲԵՐԸ

- Բնակչության առանցքային խմբերի բոլոր այն մարդկանց համար, ովքեր ներարկային թմրամիջոցներ են օգտագործում, ասեղներին և ներարկիչներին ծրագրերի միջոցով պետք է հասանելի լինեն ստերիլ ներարկման պարագաները (**դասը կրողները**) արևմտյան և արևելյան Եվրոպայում, ասպացույցներին
- Վիճակագրական և ներարկման համաձայն «բնակչության առանցքային խմբերի բոլոր այն անձանց, ովքեր ակտիվորեն կախվածություն ունենում են տառապում, պետք է առաջարկել անցնել ակտիվորեն փոխարինման թերապիայի մի կուրս (**հոգ** առաջարկություն, ասպացույցներին ցածր արժեքով):
- **Բնակչության** ներարկման հոգեակտիվ նյութեր են չարաչափահում, պետք է հասանելի լինեն գիտա-հիմնավորված կանխարգելման ծառայությունները, **ինչպես** հոգեառու իսլամական կարգավիճակի գնահատականը, որակյալ տեղեկատվություն և համապատասխան հանձնարարականներ և ներարժեքային կարճատև հոգեառու միջամտությունները (**դասը և անվտանգության պահպանումը** արժեքները):

ՏՐԱՆՍՊԱՐԵՆՏՆԵՐ

- Արյան միջոցով փոխանցվող այնպիսի ախտածիններով, **ինչպես** վարակաբույժական վիրուսային հեպատիտ B և C, վարակվելու վտանգը նվազեցնելու համար գենդերային ինքնությունը և հաստատման նպատակով ներարկումներ անող տրանսգենդերները պետք է ներարկման ստերիլ սարքավորումներում ներարկման անվտանգ մեթոդներ օգտագործեն:
- Ափիոնային փոխարինման թերապիայի և գենդերային ինքնություն հաստատման նպատակով օգտագործվող դեղամիջոցներին միջնդեղային փոխադրված գոյություն ունեցող մասին վկայող տվյալները չկան: Ենթացում, այնուրոպե տուրբուլ կատարված հետազոտություններին ծավալը խիստ սահմանափակ է:

Սահմանափակ տվյալները ցույց են տալիս, որ տրանսգենդերներին շրջանում հոգեակտիվ դեղամիջոցների օգտագործման տարածվածությունը կարող է ավելի բարձր լինել, **քան** օգտագործումը կապված է խտրականությունը և ՄԻԱՎ վարակի փոխանցման հետ (58-60): Թմրանյութեր (ներարկային և ոչ ներարկային) օգտագործող տրանսգենդերանձանց համար, ինչպես և բնակչության այլ խմբերի համար, պետք է հասանելի լինեն վնասի նվազեցման ծառայությունները: Ափիոնային փոխարինող թերապիայի (ՄՓԹ) և Ասեղներին և ներարկիչներին ծրագրերը (ԱՆՕ) պետք է հասանելի լինեն ընդունելի լինեն տրանսգենդերներին համար: Վերը նշված ծրագրերն իրականացնող մասնագետները պետք է վերապատրաստված լինեն տրանսգենդերներին անաչառու իրավասուն աջակցություն տրամադրելու համար:

Արյան միջոցով փոխանցվող այնպիսի ախտածիններով, **ինչպես** ու վիրուսային հեպատիտ B և C, վարակվելու վտանգը նվազեցնելու համար գենդերային ինքնությունը և հաստատման նպատակով ներարկումներ անող տրանսգենդերները պետք է ներարկման ստերիլ սարքավորումներում ներարկման անվտանգ մեթոդներ օգտագործեն: Ներարկային ակտիվություններին ցածր արժեքային տրանսգենդերները կարող են նաև հորմոններ և ներարկելի, որոնք ձեռք են բերվել առողջ ապահովության պաշտոնական համակարգի ցուցումներով:

Հայտնվող տվյալներին համաձայն, որակյալ օգնությունը դժվար հասանելիություն հաստատումով, գենդերային ինքնությունը հաստատման համար տրանսգենդեր կանանց շատերն օգտագործում են կանացիացման հորմոններ, որոնք ձեռք են բերվել առողջ ապահովության պաշտոնական համակարգից դուրս (61, 62): Տրանսգենդեր տղամարդկանց շրջանում հորմոններին դուրսում անապակալ տարածված մեթոդը ներարկումներ են: Սակայն, ինքնությունը և նշանակված հորմոնային

ներարկում ներքին տարածվածություն վերաբերյալ տեղեկատվություն ծավալը խիստ սահմանափակ է :

Ներարկային սարքավորումները հասանելիություն բացակայություն պատճառով՝ մարդիկ կարող են օգտագործել ընդհանուր օգտագործման ասեղներում ներարկիչներ: Հորմոնալ ներարկումները համար օգտագործվող ասեղներում ներարկիչներն ավիոններ ներարկելու համար օգտագործվող ասեղներից ու ներարկիչներից հաճախ տարբերվում են իրենց չափով, ձևով ու հաստությունամբ: Վնասի նվազեցման ծառայությունները պետք է իմանան այդ հաստուկ կարիքներն ու արձագանքները:

Մարմնի կանացիացման համար փափուկ հյուսվածքների լցահարթիչները ներմուծումը տարածված երևույթ է: Օգտագործվող լցահարթիչները տեսակները տարբերվում են նկարող են ներառել տեխնիկական սխիզոն, յուղեր և այլ նյութեր: Չլիցենզավորված մասնագետները կարող են լցահարթիչներ ներմուծել ոչ ստերիլ մեթոդներով, ինչն արյան միջոցով փոխանցվող ախտածինները վտանգի հետեկապված: Երբ լցահարթիչները են մուծվում մասնագիտացված, վազանգ կա, հրանք սկսեն տեղաշարժվել մարմնով, ինչը կարող է բորբոքման, աղա-

տրանսգենդերներն ու ՄԻԱՎ վարակը

վաղման նույնիսկ էմբոլիայից անսպասելի մահվան պատճառ դառնալ: Փափուկ հյուսվածքների լցահարթիչները ներմուծման ժամանակ ստերիլ սարքավորումները հասանելիություն ապահովումն օգնում է նվազեցնել արյան միջոցով փոխանցվող ախտածինները փոխանցման վտանգը: Սակայն, ներկայումս փշրվող սխիզոնի և այլ լցահարթիչները վնասի նվազեցման և ոչ մի եղանակ հայտնի չէ: **Երբ անլիցենզավորված երկրներից անլիցենզավորված** բուժմասնագետի հսկողություն ներքո հակառակ սեռի հորմոններով որակյալ թերապիաների հասանելիությունն է:

Պետք է հաշվի առնել այն, որ ավիոնային կախվածությունից բուժվելու համար ԱՓԹ կարիքն ունեցող տրանսգենդեր կանայք, կարող են մարմնի կանացիացման համար ընդունել էսթրոգեն պարունակող նյութեր: Էսթրոգենները և ԱՓԹ դեղամիջոցները միջև դեղային փոխազդեցությունները վերաբերյալ տվյալները բացակայում են, քանի որ հետազոտություններն այս ոլորտում խիստ սահմանափակ են: ԱՓԹ անցկացնող մասնագետի համար կարևոր է մասնավորապես ստուգել բոլոր դեղամիջոցները դեղային փոխազդեցությունները, որպեսզի կարողանա համապատասխան դեղաչափեր ընտրել՝ արդյունավետություն հասնելու համար ոչ շատ փոքր և ոչ շատ մեծ՝ կողմնակի բարդություններ չառաջացնելու նպատակով:

Վարքագծային միջամտություններ

Համապատասխան մեթոդիկ հանձնարարականներն կոնկրետ պայմաններում դրանց իրականացման հարցերը

ԲՆԱԿՉՈՒԹՅԱՆ ԲՈՒՈՐ ԱՌԱՆՑՔԱՅԻՆ ԽՄԲԵՐԸ

Վարքագծային միջամտությունների օգնությունը բնակչության բոլոր ասանցքային խմբերում կարելի է բարձրացնել իրագրություն ու հմտություններն աստիճանը, ինչը կնպաստի ռիսկային վարքագծի նույնպես ՄԻԱՎ վարակի նվազեցմանը, ինչպես նաև՝ համապատասխան բժշկական ծառայություններին կիրառման բարձրացմանը կրեթի :

ՏՐԱՆՍԳԵՆԴԵՐՆԵՐ

Վարքագծային միջամտությունները խորհուրդ է տրվում անցկացնել ինչպես անհատական, այնպես էլ համայնքի մակարդակով :

Մարդկանց ՄԻԱՎ վարակի հանդեպ խոցելիություն վրաբազմաթիվ գործոններ են ազդում, որոնք ցվածքային, սոցիալական ու անհատական մակարդակներում են գործում, ինչպես նաև համայնքներին մակարդակով : Տրանսգենդերներին համար առավել արդյունավետ են այն միջոցառումները, որոնք ներառում են մի քանի մակարդակներին վրա : Գիտա-հիմնավորված վարքագծային միջամտությունները բնակչության բոլոր ասանցքային խմբերում կարող են նպաստել անվտանգ սեռական հարաբերություններին, ՄԻԱՎ-ը շրջանում խորհրդատվություն ու թեստավորման պրակտիկայի ընդլայնմանը : Սակայն, այդ միջոցները միայն մի քանիսն են հարմարեցված տրանսգենդերներին համար : Առողջ ապրելակերպի պրոպագանդայի մեթոդներն ու տրանսգենդերներին համար նախատեսված վարքագծային միջամտությունները պետք է ընդունելի և հարմար լինեն նրանց համար : Օրինակ, SUS -ներին համար միջամտությունները պետք է ներառեն տրանսգենդեր տղամարդկանց, ովքեր այն հարաբերություններն ունենում տղամարդկանց հետ : Տրանսգենդեր կանանց համար նախատեսված միջամտությունները, պետք է ներառել SUS -ներին համար նախատեսված միջամտություններին մեջ : Տրանսգենդերներին արժեքներին ու նախասիրություններին հետազոտությունում մասնակցությունը տրանսգենդերներին առողջություն մասին տեղեկությունն ստանալու մեծ հետաքրքրությունն են հայտնել, որն կարտացոլի նրանց հատուկ կարիքները (ծրագրավորային ինքնություն հաստատման բնագավառում) (26) :

Տրանսգենդերներին շրջանում առողջական հարցերի շուրջ տեղեկատվություն հիմնական աղբյուրն են հանդիսանում հենց իրենք տրանսգենդերները, տրանսգենդեր համայնքը, Համացանցն ու սոցիալական ՋԼՄ -ները (26) : Մյուս պիտակները, որ ինքնակամ վրա են « իավաստարին » խորհրդատվություններին մասնակցությունը ու նրանց վերահսկողությունները, ամենայն հավանականությամբ, ավելի արդյունավետ կլինեն, քան ինքնուրույն փոփոխություն կոչելը, որոնք իրականացվում են ոչ տրանսգենդերներին կողմից : Հանրային առողջապահության գրականությունում մեջ նկարագրված են հեռանկարային միջամտություններին օրինակներ, որոնք Համացանցի միջոցով՝ հաճախ « իավաստարին » խորհրդատվություններն ու նրանց վերահսկողությունները (63) : Տրանսգենդերներին համայնքներում վարքագծային միջամտություններ կազմակերպելու ժամանակ կարևոր է հասկանալ նրանց սոցիալական կառուցվածքը, որոնցից էլ ինքն միջամտություններն առավել ազդելու համապատասխան են նրանցում ընդունված չափանիշներին : Օրինակ, ԱՄՆ-ում քաղաքներում ապրող երիտասարդ տրանսգենդերներին հատկանշական է « տինյուսես » տեսքով իրենց համայնքներին կազմակերպումը, որոնք հաճախ այլ ընտանիքներին դեր են խաղում (64) : Ենթադրյալ է Արևելյան Ասիայում, հիշքառերը, որպես կանոն, մասնակցում են բարձրակարգ, հիփի արխիվ ու որոնք հիմնված են «գունու-չելա» հարաբերություններին վրա (65) :

Նախակոն տակտայի նկատմամբ (ՆԿԿ)

Համապատասխան մեթոդիկ հանձնարարական ներկայացրելու նկատմամբ դրանց իրականացման հարցերը

ԲՆԱԿՉՈՒԹՅԱՆ ԲՈՒՈՐ ԱՌԱՅՔԱՅԻՆ ՆՄԲԵՐԸ

Երբ գույքերի դիսկոնդանտոնությունը հաստատված է և չվարակված գույքը ՄԻԱՎ վարակից լրացուցիչ պաշտպանություն կարիք ունի, ապա որպես լրացուցիչ կանխարգելիչ միջոց նրան կարելի է առաջարկել ՆԿԿ դեղամիջոցներ (տեխնիկական տեխնիկական և էմտրիցիտաբի նի համադրությունը) պերորալ ընդունումը (պայմանական հանձնարարական)։

ՏՐԱՆՍԳԵՆԴԵՐՆԵՐ

Երբ ՄԻԱՎ վարակվելու ռիսկին ենթարկվում են տղամարդկանց հետ սեռական հարաբերություններում նեցող տրանսգենդեր կանայք և նրանք ՄԻԱՎ վարակից լրացուցիչ պաշտպանություն կարիք ունեն, ապա որպես լրացուցիչ կանխարգելիչ միջոց նրանց կարելի է առաջարկել ՆԿԿ դեղամիջոցներ (տեխնիկական տեխնիկական և էմտրիցիտաբի նի համադրությունը) պիփիթա ընդունումը (պայմանական)։

Միջարքում սուսցինաիդոնություններում ներկայացվել է SUS-ները 2 քառանգում նախակոն տակտայի նկատմամբ արդյունավետությունը։ Սակայն այդ ուսումնասիրություններում մեջ ներառված տրանսգենդեր կանանց թիվը չափազանց ցածր էր տրանսգենդերների համար, ուստի նշանակված է ՆԿԿ, ընդունելիություն, միջոցառումները ներառելու համար (66, 67)։ Սակայն այնտեղ, որտեղ դա ընդունելի է ունի պատակահարմար, ՆԿԿ կարելի է լրացուցիչ կերպով ներառել ՄԻԱՎ վարակի կանխարգելման համապարփակ միջոցներում մեջ, որոնք նախատեսված են տրանսգենդեր կանանց և հատկապես տղամարդկանց հետ սեռական հարաբերություններում նեցող ու դիսկոնդանտոն հարաբերություններում մեջ գտնվող տրանսգենդերների համար։

1. Երբ SUS-ները համար ՆԿԿ վերաբերյալ հանձնարարականը թարմացվեցին Բնակչության առանցքային խմբերում ՄԻԱՎ վարակի վերաբերյալ համախմբված ձեռնարկում, կանխարգելում, ախտորոշում, բուժում և խնամք, որը 2014 թվականի հունիսին ընդունվեց, ապա նրանում չընդգրկվեց տրանսգենդեր կանանց համար նախատեսված նորացված հանձնարարականը։ Դրա պատճառն այն էր, որ այդ ընթացքում փորձագետները, ովքեր զբաղվում են տրանսգենդերների վերաբերող հարցերով, հանձնարարականների գնահատման անցկացման խմբից տրանսգենդեր կանանց 2 քառանգում ՆԿԿ կիրառման փորձի գնահատման ինքնակազմակերպման հայց են ներկայացրել՝ նրանց ցուցադրական նախագծերի և արժեքների ու նախասիրությունների վերաբերյալ հետազոտության ներքին մեջ առաջնահերթ կերպով ընդգրկվելու ճանապարհով։ Այսպիսով, խմբի մեջ, ինչպես նաև տղամարդկանց ու տղամարդկանց հետ սեռական հարաբերություններում նեցող տրանսգենդեր կանանց վերաբերյալ, ովքեր ՄԻԱՎ վարակի բարձր ռիսկի են ենթարկված, 2012 թվականից հրատարակված օռալ նախակոն տակտայի կանխարգելման (ՆԿԿ) վարակի պայմանական հանձնարարականները պահպանվում են նաև տրանսգենդեր կանանց համար։

ՄԻԱՎ-ի վերաբերյալ խորհրդատվությունն հետազոտությունն

Համապատասխան մեթոդիկ հանձնարարականներն կունենան պայմաններում դրանց իրականացման հարցերը

ԲՆԱԿՉՈՒԹՅԱՆ ԲՈՒՈՐ ԱՌԱՆՑՔԱՅԻՆ ՆՍԲԵՐԸ

- Բնակչությունը բոլոր առանցքային խմբերի անդամներին պետք է պարբերաբար ՄԻԱՎ վարակի վարաբերյալ կամավոր հետազոտություն ծառայություններն առաջարկել (**ինչպես** անհատառոտություններում, այդպես էլ դրանցից դուրս):
- **Խորհրդատվություններ** պետք է ՄԻԱՎ վարակի վերաբերյալ խորհրդատվություն հետազոտություններից բաղկացած, բուժաշխատողներին նախաձեռնություն ամբողջականությունը բուժական խարգելիչ հաստատություններում (**կորոն** անհատառոտում և **ինչպես** անհատառոտություններն անբուժառոտություններին դուրս, **ինչպես** անհատառոտություններն անհրաժեշտություններն պարզապես ամենամաքի համապատասխան ծառայություններն ուղղարկվեն (**համաճարարական**, ցածրորակի ապացույցներ):

Տրանսպարենտի քննարկումը պետք է պարբերաբար ՄԻԱՎ վարակի վերաբերյալ կամավոր հետազոտություն ծառայություններն առաջարկել (ինչպես բժշկական հաստատություններում, այդպես էլ դրանցից դուրս): ՆԿԿ գատնում բուժաշխատողներին նախաձեռնություն ամբողջականություններն, որոնք կից են կանխարգելմանը, **խուժում փնտրում** պետք է համապատասխան ծառայություններին, բուժառոտություններին, այն վայրերում, որտեղ տրանսպարենտի քննարկումը հաճախ են հավաքվում): **Ինչպես** ծառայություններն տրանսպարենտի քննարկումը անհատառոտություններին: Տրանսպարենտի քննարկումը են ներգրավել իրականացմանը և մշակմանն ուղղված ծառայություններին գործունեություններն: Տրանսպարենտի քննարկումը անհրաժեշտություններն վերահսկողություններն տրամադրվող ծառայությունները կարող են առավել ընդունելի լինել համայնքի համար:

Դեպքեր պրակտիկայից

Պատասխանում, Թաիլանդ, ՄԻԱՎ վարակի թեստավորման և տրանսպարենտի քննարկումը հոբագեբանա-սոցիալական աջակցություն մասնագիտացված ծրագրերը (« **Քույրեր** » ծրագրերը) **կարգի** թացքում տրանսպարենտի քննարկում ՄԻԱՎ վարակի թեստավորման մակարդակը կարողացել է բարձրացնել 25% -ով (68):

Մարդկանց ՄԻԱՎ վարակի թեստավորման ուղղարկող խորհրդատվությունները, պետք է լինեն պատշաճ կերպով վերապատրաստված ու լավատեղյակ լինեն տրանսպարենտի քննարկումը անհատառոտություններին՝ համապատասխան տեղեկատվությունը նրանց պատշաճ կերպով հասցնելու համար: Այն, որ ՄԻԱՎ թեստավորում իրականացնող աշխատակիցները, կարող են կամ հիվանդներին տեղեկատվություն տրամադրել այն աջակցություն մասին, որը կարելի է ձեռք բերել գենդերային ինքնություն հաստատման համար, **կարգի** նրանց համապատասխան բժշկական հաստատությունները, բարձրացում է ՄԻԱՎ թեստավորման պահանջարկը տրանսպարենտի քննարկումը շրջանում (26):

ՄԻԱՎ վարակի թեստավորման կետերի գտնվելու վայրն ու աշխատանքային ժամերը պետք է համապատասխան են տրանսպարենտի քննարկումը պահանջներին: ՆԿԿ ծառայություններին հասանելիությունը մաքսիմումի հասցնելու նպատակով՝ հարկավոր է ՄԻԱՎ վարակի թեստավորման **ինչպես** 2 արժանի, այնպես էլ ստացիոնար կետեր ստեղծել: Այդպիսի տարածքներում տվյալներին հավաքագրման համար օգտագործվող ձևերը պետք է ներառեն տարբերակներ, որոնք թույլ կտան մարդկանց բացահայտել իրենց տրանսպարենտի քննարկումը, եթե նրանք դա ցանկանան՝ իմանալով, թե ով տվյալ տեղեկություն հասանելիություն կունենան: Օրինակ, ՄԻԱՎ վարակի թեստավորման կետերում որոշ ձևեր պարունակում են հարցեր **ինչպես** ծնունդի ժամանակ գրանցված սեռի, այնպես էլ ներկայիս

զենդերային ինքնուրույն վերաբերյալ : Ներկայիս զենդերային ինքնուրույն վերաբերյալ հարցերի պատասխանները առաջարկվող տարբերակները պետք է ներառեն ընդունված տեղական ու հարգալից (ոչ վիրավորական) տեղիներ տրանսզենդերներին անդրադարձնելու համար :

Շատ երկրներ արդեն ունեն ՄԻԱՎ վարակի ինքնուրույն թեստավորման հավաքածուներ : ԱՀԿ-ն ՄԻԱՎ վարակի ինքնաթեստավորման հարցերի վերաբերյալ կարգավորիչ ձեռնարկ դեռ չի հրատարակել : Մակայն ՄԻԱՎ վարակի ինքնաթեստավորման մեթոդները քննարկող, կամ արդեն փորձարկող ծառայություններին աջակցելու համար ՅՈՒՆԷՅԴՍ և ԱՀԿ համառոտ տեխնիկական թարմացում են հրատարակել , **դիրքավիճակները** ակնհայտ է, զենդերային և ՄԻԱՎ վարակի ինքնաթեստավորման հետ կապված կարևորագույն այլ ասպեկտներին , **իրավքուն քիտրի միջավայրի ստեղծումը** անհրաժեշտ է (69, 70):

Բնակչության ամենաբացարձակ խումբը հանդիսանալով տրանսզենդերները կարող են հատկապես խոցելի լինել հարկադրյալ կամ պարտադրյալ թեստավորման հանդեպ : ԱՀԿ այս հարցի վերաբերյալ հանձնարարականները միանշանակ են՝ ՄԻԱՎ-ի թեստավորման բոլոր տեսակները պետք է լինեն բացարձակ կամավոր և ոչ մի դեպքում չլինեն հարկադրյալ կամ պարտադրյալ (71):

ՄԻԱՎ դրակն ի դեպքում մեթոդներն ու խնամքը

Համապատասխան մեթոդի կհանձնարարականներն կունկրեն այս մասններում դրանց իրականացման հարցերը

ԲՆԱԿՉՈՒԹՅԱՆ ԲՈՒՈՐ ԱՌԱՅՔԱՅԻՆ ԽՄԲԵՐԸ

- ՀՌՎԹ պետք է առաջնահերթ կերպով նշանակվի ծանր ընթացքով կամ ՄԻԱՎ վարակով պայմանավորված հիվանդության վերջին փուլում գտնվող բոլոր հիվանդներին , ինչպես նաև CD4 ~~համար~~ քանակով հիվանդներին (ուժեղ առաջարկություն չափավորորակի ապացույցներ
- ՀՌՎԹ պետք է նշանակվի CD4 350-ից մինչև 500 ~~համար~~ քանակով ՄԻԱՎ դրակն բոլոր մարդկանց (Ուժեղ առաջարկություն , չափավորորակի ապացույցներ) :
- ՀՌՎԹ պետք է նշանակվի ՄԻԱՎ դրակն բոլոր մարդկանց , անկախ ԱՀԿ դասակարգումով հիվանդության կլինիկական փուլի կամ CD4 բջիջներին քանակի , այն դեպքերում , երբ նրանք հետևյալ դասակարգմանն են վերաբերվում .
  - ակտիվ տուբերկուլյոզով ՄԻԱՎ դրակն մարդիկ (ուժեղ առաջարկություն)
  - հեպատիտ B և C արդի ծանր խրոնիկական հիվանդության նշաններով ՄԻԱՎ դրակն մարդիկ (ուժեղ առաջարկություն , ցածրորակի ապացույցներ) ;
  - դիսկրոնոստոզով ՄԻԱՎ դրակն գրգռելիները ; այս դեպքում , ՀՌՎԹ օգնում է նվազեցնել ՄԻԱՎ բացասական գոգընկերոջ վարակով վարակվելու վտանգը

(**խամիացումը** արժեքավորակ **բարձր**)
- Հղի և կրծքով կերակրող ՄԻԱՎ դրակն կանայք (**բարձր**)
- Հղի և կրծքով կերակրող ՄԻԱՎ դրակն կանայք (**բարձր**)

ՄԻԱՎ վարակի դեպքում մեթոդներն ու խնամքի ծառայությունները տրանսզենդերներին կանց համար նույնչափ հասանելի պետք է լինեն , որքան և բնակչության մյուս խմբերի համար : Նման ծառայություններ մատուցող աշխատողները տրանսզենդերներին աջակցություն տրամադրելու հարցերում պետք է բարյացակամ ու կոմպետենտ լինեն : ՄԻԱՎ վարակի բուժումը սկսելու ու շարունակելու խոչընդոտներն են խաբարը , **համայնքի փրկող** և թերապիայի առաջնահերթությունն ու ՀՌՎԹ և հորմոնալ թերապիայի միջև դեղային փոխազդեցություններին մասին մտահոգությունները : Բուժման սկիզբին ու շարունակությունը թեթևացնող գործոնները հետևյալն են՝ տրանսզենդերներին բժշկական խնդիրներին ծանոթ բուժաշխատողի առկայությունը ; բուժման արդյունքի կոդից ՄԻԱՎ վարակի բուժման և հորմոնալ թերապիայի համակցված անցկացման ունակություն տրամադրումը ; բուժման ձևակազմի առկայությունը , ով հարգալից է վերաբերվում տրանսզենդերներին ու հասկանում է նրանց կարիքներն ու խնդիրները (72, 73): Տրանսզենդեր կանանց շրջանում բուժման և վիրուսային ծանրաբեռնվածություն հանվածություն հարաբերակցություններին հետազոտությունները ցույց են տվել , որ ավելի փոքր խտրականություն հետ կապված փոքր սթրեսը , **հանրակրթական և ևսլիքի անհավասարություններն** ին

ավելի փոքր ծանրաբեռնվածություն հետ: Հորմոնալ թերապիայի հակվածությունը հարաբերակցվել է ՀՌՎԹ հանդեպ հակվածությունը (74, 75): ՀՌԹ հակախտորակն ընդգրկուն ծառայությունները, որոնք հաշվի են առնում տրանսգենդերների կարիքները և հակառետրովիրուսային և հորմոնալ թերապիայում, կարող օգնել բարելավել, ինչպես ՀՌՎԹ-ի ընդգրկվածությունը տրանսգենդերների շրջանում, այնպես էլ նրանց հակվածությունն այդ թերապիայի հանդեպ: Տրանսգենդեր համայնքի անդամները պնդում են, որ տրանսգենդերների կարողությունները կրթումն ու զարգացումը դիմելու մակարդակի բարձրացման հրաժեշտ պայմաններն են (26):

նրանց

Հակառետրովիրուսային դեղամիջոցները կարող են դեղային փոխազդեցություններ ունենալ օրալ հակաբեղմնավորիչներում հայտնաբերված հորմոններին հետ (օրինակ, էթինիլ էսթրադիոլի հետ) (76): խորհուրդ չի տրվում, բայց նաև տրանսգենդերական պրկանացիացման համար հաճախ օգտագործում են օրալ հակաբեղմնավորիչներ, էսթրոգեններ (17-β-էստրադիոլի) ավելի ապահով դեղամիջոցներն անհասանելի են կամ ավելի թանկ: Մահմանափակ տվյալները վկայում են, հորմոնները, որոնք ընդունում են հետերոսեքսուալ կանայք, կարող են փոխազդել հակառակ տրանսկրիպտազայի որոշակի ոչ նուկլեոզիդ ինհիբիտորներին (ՀՏՈՆԻ) և « **ոքի տեղի ալի քի** » (ՌՏՎ) պրոտեակտիվ ինհիբիտորներին (ՊԻ) հետ: Այս փոխազդեցությունները պոտենցիալ կերպով կարող են փոփոխել ցանկացած դեղամիջոցի անվտանգությունն ու արդյունավետությունը: Մասնավորապես, հայտնի է, որ էթինիլ էսթրադիոլի դեպքում արյան մեջ թանձրուկներին առաջացումն ավելի հավանական է, քան 17-β-էստրադիոլի դեպքում: Արյան մեջ թանձրուկներին առաջացումն հետևապես բարդություններին ռիսկը կարող է աճել, եթե այն կիրառվում է գոյացվելով ՀՌՎ դեղամիջոցներին հետ, որոնք նպաստում են նույն թափոխանակության խանգարումների զարգացմանը (29):

Չնայած

հասկա

որ հակ

Այնուամենայնիվ, ներկված լինելու և արվում, դեղային ոչ մի փոխազդեցություններին հորմոնալ հակաբեղմնավորիչներին և ներկայումս խորհուրդ տրվող ՀՌՎ-ի կամ ՆԿԿ-ի միջև այնքան կարևոր չեն դրանք համատեղ ընդունելուց հրաժարվելու համար (76): Օրալ հակաբեղմնավորիչներին և ՀՌՎ դեղամիջոցներին միջև փոխազդեցություններին մեծամասնությունը հանգեցնում է արյան մեջ էսթրադիոլի մակարդակի պակասին, **բնական** չեն: ՀՌՎ սխեմաներին

նե

բ

սկիզբը, **հարաբերակցություն** չեն դերային ինքնությունը հաստատելու համար դեղամիջոցներ ընդունող տրանսգենդերական անցման կարող են հանգեցնել հորմոնալ տատանումներին: Հետևաբար, նման դեպքերում ՀՌՎ պետք է իրականացվի մանրակրկիտ վերահսկման ներքո (28):

Տրանսգենդերական անցկողմից կանացիացման համար ընդունվող հորմոնալ դեղամիջոցներին, հատկապես հակասանդրոգեններին (**օրգլետանոն** ցիպրոտերոնի կամ **ֆլուտամիդի**) և ՀՌՎ դեղամիջոցներին փոխազդեցության վերաբերյալ գոյություն ունեցող տվյալները սահմանափակ են: Նույնը վերաբերում է նաև սանդրոգեններին (**օքի ի քի** տեստոտերոնին), որոնք սովորաբար օգտագործում են տրանսգենդեր տղամարդիկ: Ներկայումս, այդ դեղամիջոցներին և ՀՌՎ դեղամիջոցներին դեղային փոխազդեցություն վերաբերյալ ոչ մի փաստագրված տվյալներ գոյություն ունեն: Այնուամենայնիվ, հարկավոր են լրացուցիչ հետազոտություններ:

Դեղորայքով ու դեղաչափերով ինքնաբերական ժողովրդական, տրվում, տարածված պրակտիկա է բուժաշխատողները պետք է տեղյակ լինեն այդ մասին, տեղեկացնեն հաճախորդներին ինչպես արավոր ռիսկերի մասին ու վերահսկեն պոտենցիալ կողմնակի բարդությունները:

որոնք

Կոի և ֆեկցիաների նույնեկցող հիվանդությունների կանխարգելումն ու մուրում ժամ

(
հոգեկան խանգարումներ)

վիրուսային

Համապատասխան մեթոդիկ հանձնարարականներն կունկրե տպայ մաններն ու դրանց իրականացման հարցերը

ԲՆԱԿՆԵՐԻ ԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱՆՈՒՄՆԵՐԻ ԽՈՒՄՆԵՐԸ

- Բնակչության առանցքային խմբերի մարդիկ պետք է տուրբերկուլյոզի կանխարգելման, սրբիներ և բուժման ծառայություններին նույն պիսի հասանելիություն ունենան, ինչպես և ՄԻԱՎ վարակի վտանգի ենթարկված, կամ ՄԻԱՎ-ով ապրող բնակչությանն այլ խմբերը:
- Բնակչության առանցքային խմբերի մարդիկ պետք է վիրուսային B և C հեպատիտի կանխարգելման, պատվաստման, սրբիներ և բուժման ծառայություններին նույն պիսի հասանելիություն ունենան, ինչպես և ՄԻԱՎ վարակի վտանգի ենթարկված, կամ ՄԻԱՎ-ով ապրող բնակչությանն այլ խմբերը:
- Բնակչության առանցքային խմբերի ՄԻԱՎ-դրական մարդկանց հարկավոր է ընթացիկ սրբիներին ու հոգեկան խանգարումներին բուժման ծառայություններ տրամադրել (հատկապես այնպիսի, ինչպես, օրինակ, դեպրեսիան ու հոգեւոր առողջության խնդիրներն ունակ տուրբերկուլյոզի բարձրացմանն ու ՀԻՎ-ի նկատմամբ դրանց հակվածություն բարելավմանը: Տրամադրվող ծառայությունները կարող են տատանվել ՄԻԱՎ վարակի վերաբերյալ խորհրդատվությունը և դեպրեսիայից մինչև դեղորայքով համապատասխան բուժումը:

Քրեակատարողական հաստատություններում և մարդկանց այլ հավաքատեղերում գտնվելը մեծացնում է ՏԲ վարակ վեղու վտանգը: Նման վարքեր կարող են լինել, ոչ միայն քրեակատարողական հաստատությունները, այլ նաև հասարակաց տները, բարերը, թղթի կենտրոնները, անարկոլոգիական և այլ բժշկական հաստատությունները, հասարակական կացարաններն ու սոցիալական հյուրանոցները և այլն: Բոլոր այս վարքերում կարող են գտնվել տրանսգենդերները: Տրանսգենդերները պետք է տուրբերկուլյոզի ու վիրուսային B և C հեպատիտի կանխարգելման, սրբիներ և բուժման ծառայությունների ֆիզիկական և ֆիզիկական հասանելիություն ունենան, որոնք պետք է տրամադրվեն վերապատրաստված բժշկական մասնագետների կողմից, նվազեցնել հասարակական տրանսգենդերներին կարիքները:

Տրանսգենդերները կարող են վիրուսային հեպատիտով վարակվել ու էլավելի մեծ ախտի ենթարկվել են՝ հորմոնների ներարկման կամ վիրուսի սեռական ճանապարհով փոխանցման պատճառով: Ինչպես և բնակչության մյուս խմբերի, այդպես էլ նրանց համար պետք է հասանելի լինեն վիրուսային հեպատիտ B դեմ պատվաստումներն ու հեպատիտ B և C կանխարգելումը, սրբիներին ու բուժումը: Տրանսգենդերներին շրջանում, ովքեր գենդերային ինքնությունը հաստատելու համար հորմոններ են ընդունում, վիրուսային հեպատիտի բուժման մեջ կարևոր դեր է խաղում, հորմոնալ պատրաստուկներին ու վիրուսային հեպատիտի բուժման համար նախատեսված դեղամիջոցներին փոխադրեցության սրբիներին անհատական ընթացքով:

Խարանի ազդեցությունը հոգեկան առողջության վրա փաստացի ապացուցված է (33, 77-79): Տրանսգենդերներին նկատմամբ սոցիալական խարանն ու խտրականությունը, ինչպես նաև ՄԻԱՎ վարակի հետ կապված խարանը, կանխարգելումը ապրող տրանսգենդերներին շրջանում ինքնախարաններն ու դրանով պայմանավորված հոգեկան առողջության խնդիրներին արդյունք դառնալ (80, 81): ՄԻԱՎ-ով ապրող տրանսգենդերները պետք է հոգեկան խանգարումներին կանոնավոր սրբիներին անցնեն և բարենպաստ ու խարանից զերծ պայմաններում համապատասխան բուժման հնարավորություն ունենան: Սրբիներին գիրականացնող բժշկները պետք է հստակ հասկանան, որ ինչպես նաև ինչպես կարող են ազդել վիրուսային հեպատիտի վրա: Դրանք են դիտարկվող

Մենական և վերարտադրողական առողջունության պահպանում

Համապատասխան մեթոդիկ հանձնարարականներն կոնկրետ պայմաններում դրանց իրականացման հարցերը

ԲՆԱԿՉՈՒԹՅԱՆ ԲՈՒՈՐ ԱՌԱՆՑՔԱՅԻՆ ԽՄԲԵՐԸ

- ՄՃՓՎ սրբիները, նխտոքոմոչոնումը ՄԻԱՎ վարակի դեմ համապարփակ պայքարի կարևոր մասն է կազմում, և բնակչության բոլոր անդամներին խմբերի համար նման ծառայությունները պետք է հասանելի լինեն: ՄՃՓՎ բուժումը պետք է իրականացվի ԱՀԿ գոյություն ունեցող հանձնարարականներին համաձայն ազգային պայմաններին հարմարեցված: Բացի դրանից, ընդլայնված օգնություն լինի գաղտնի և տրամադրվի առանց հարկադրանքի, իսկ հիվանդները պետք է տան բուժման տեղեկացված համաձայնությունը:
- Խորհուրդ է տրվում ասիմպտոմատիկ ՄՃՓՎ պարբերաբար սրբիներին գիտնել անցկացումը բնակչության առանցքային խմբերի շրջանում (պարմադրման ծրագրում, ցածր նրակի սպացույցներ):
- Լարնրատոր հետազոտություններին հնարավորություններին բացակայություն դեպքում՝ սիմպտոմատիկ հիվանդներին հսկողության ժամանակ կարող է օգտագործվել համախտանիշ 2 ակն ախտորոշման վրա հիմնված մոտեցումը, որը համապատասխանում է ՄՃՓՎ հսկողության վերաբերյալ ազգային հանձնարարականներին:

ՏՐԱՆՍԳԵՆԴԵՐՆԵՐ

Առողջապահական ծառայություններ տրամադրելիս՝ բուժաշխատողները պետք է լավ գիտակցեն ու հաշվի առնեն տրանսգենդերների հատուկ կարիքները: Մեծամասամբ՝ սեռական օրգաններին հետազոտություններն ու նմուշառումը բնակչության այս խմբում կարող են կապված լինել ֆիզիկական կամ հոգեբանական դիսկոմֆորտի հետ, ինչի արդյունքում լինում է տվյալ հաճախորդը սեռական օրգաններին վերականգնողական վերաբուժություն, թե ոչ:

Բուժաշխատողները պետք է գիտակցեն ու հաշվի առնեն տրանսգենդերների հատուկ կարիքները, մտածելով նրանց հետևելու և վերարտադրողական առողջության ոլորտում: Տրանսգենդերների շրջանում ՄԻԱՎ վարակի համապարփակ կանխարգելման և բուժման առանցքային տարրերից մեկը դա սրբիներին է, նախորոշումով արևելքի բուժումը: Սեռական պատմություններին հավաքագրումը՝ հիվանդներին սեռական առողջության համար ժեք գնահատման կարևոր մասն է հանդիսանում, հիմնը ուղիղ ՄՃՓՎ նկատմամբ: Սեռական փորձերի քննարկման ընթացքում բուժաշխատողները պետք է խոսափեն տրանսգենդերների անատմիայի կամ սեռական վարքի վերաբերյալ ենթադրություններին: Բաց հարցերն այնպիսի պատասխաններին հնարավորություն են տալիս, որք բուժաշխատողը կարող է նաև չսպասել: Մակայն տրանսգենդերներին, ինչպես բոլոր մարդկանց, կարևոր է ուղղել միայն այն հարցերը, որոնք հիմնված են հիվանդի ֆիզիկական զննումը պետք է անցկացվի հարգալից կերպով՝ առանց կողմնակի անձանց ներկայություն և միայն այն ժամանակ, երբ կա դրա կարիքը: Մասնավորապես, սեռական օրգաններին հետազոտություններն ու նմուշառումը կարող են կապված լինել ֆիզիկական կամ հոգեբանական դիսկոմֆորտի հետ, անկախ այն բանից՝ ենթարկվել է տվյալ հաճախորդը սեռական օրգաններին վերականգնողական վերաբուժության, թե ոչ: Անհրաժեշտ է հաշվի առնել, որ որոշ տրանսգենդերներ իրենց անատմիական առանձնահատկություններին հետ կապված կարող են ամոթխածություն ու դիսկոմֆորտ զգալ և որ իրենց սեռական օրգանները նկարագրելու համար կարող են օգտագործվել բուժաշխատողին անծանոթ տեղիներ: Միջոց էր դա հնարավոր է ու նպատակահարմար, բուժաշխատողները պետք է դիտարկեն այն տեղիներն առանց օրգաններին հնարավորությունը, որն օգտագործում են տրանսգենդերներն իրենց մարմինն ու իրենց նկարագրելու համար: Տրանսգենդերներին մեծամասնությունը ֆիզիկական և սեռական բնություն զոհ են եղել ու նրանց համար սեռական օրգաններին զննումը հատկապես ծանր թե

Ֆիզիկական և թե հոգեբանական փորձություններ և կարող է լինել : Բուժաշխատողները պետք է հաշվի առնեն այդ փաստը՝ տրանսգենդերներին օգնություններ ցուցաբերելու ժամանակ :

Հակաբեղմնավորիչ ծառայությունները տրամադրում

Համապատասխան մեթոդի կհանձնարարականները և կոնկրետ պայմաններում դրանց իրականացման հարցերը

ԲԼԱԿՉՈՒԹՅԱՆ ԲՈՒՈՐ ԱՌԱՆՅՔԱՅԻՆ ԽՄԲԵՐԸ

Կարևոր է, որ բնականություն առանցքային խմբերի մարդկանց համար հակաբեղմնավորիչ ծառայությունները լինեն անվճար, կամավոր և ոչ հարկադրական :

ՏՐԱՆՍԳԵՆԴԵՐՆԵՐ

Կանացիացման համար օրալ հակաբեղմնավորիչներ օգտագործող տրանսգենդեր կանանց հարկավոր է տեղեկացնել 17-րե տա-էս տրադիոնի համեմատ Էթիոպիա էսթրադիոնի ընդունման դեպքում թրոմբոզների աճող ռիսկի մասին :

Ինչպես նշվեց վերևում, պայմաններում, երբ ավելի ապահով այլ ընտրանքները ֆիզիկապես կամ ֆինանսապես մատչելի չեն, տրանսգենդեր կանայք կանացիացման նպատակով կարող են օրալ հակաբեղմնավորիչ դեղատեսակներ ընդունել : Տրանսգենդեր կանանց հետ սեռական և վերարտադրողական առողջության վերաբերյալ խորհրդատվության ժամանակ անհրաժեշտ է նշել, որ 17-րե տա-էս տրադիոնի համեմատ Էթիոպիա էսթրադիոն պարունակող օրալ հակաբեղմնավորիչները ընդունման դեպքում թրոմբոզների առաջացման պոտենցիալ ավելի բարձր ռիսկի մասին : Այն տրանսգենդեր կանանց հետ, ովքեր չեն հեռացրել իրենց առանդամն ու ամորձիները և ում սեռական գույքը կանայք են, հարկավոր է քննարկել վերարտադրողական ծրագրերը : Չնայած նրան, որ էսթրոգենները կարող է զգալիորեն նվազեցնել պտղաբերության կարողությունը, **հղինք** թղթային դեմ լիակատար պաշտպանություն չեն երաշխավորում : Կարևոր է, որ տրանսգենդեր կանայք, ովքեր ցանկանում են ունենալ կենսաբանական սերունդ, հնարավորություն ունենան քննարկելու իրենց վերարտադրողական հնարավորությունները նախքան կանացիացման հորմոնալ թերապիա սկսելը, **քննարկող ելույթ** էրկարատն ազդեցությունը հետո արտադրվող սերմնահեղուկն արդյոք կենսունակ կլինի : Տրանսգենդեր կանանց հետ, ում գույքը կանայք են, ովքեր կարող են հղինալ, խորհրդատվության ժամանակ անհրաժեշտ է քննարկել հակաբեղմնավորիչ հարցերը, եթե հղինությունը ցանկալի չէ :

Նույնպես կարևոր է քննարկել վերարտադրողական ծրագրերը տրանսգենդեր տղամարդկանց հետ : Նույնիսկ անդրոգենները ընդունելով, տղամարդիկ, ովքեր չեն հեռացրել իրենց արգանդն ու ձվարանները կարող են դառնալ հղինալ հեշտոցային սեռական հարաբերություն ժամանակ : **Այսպիսի** տրանսգենդեր տղամարդկանց, ում գույքը կանայք տղամարդիկ են ովքեր չեն ցանկանում հղինալ, հարկավոր է, նրանց ցանկության դեպքում, հակաբեղմնավորիչ մեթոդներ առաջարկել :

Գենդերային ինքնությունը հաստատող թերապիայի հասանելիությունը շատ տրանսգենդերներին համար առաջնային բուժօգնությունն անբավարար է հանդիսանում : Երբ տրանսգենդերներին հասանելի չեն պրոֆեսիոնալ բժշկական ծառայությունները, նրանք կարող են ինքնաբերական ժամանակակից դեղամիջոցներով և դեղաչափերով, **որն** Բուժաշխատողները պետք է տեղեկացված լինեն տրանսգենդերներին բժշկական կարիքների և նրանց իրավունքներին մասին, **ինչ** **հիմնադրամա** թշկական արձանագրություններ պարունակող տեղեկատվական ռեսուրսներին մասին : Տրանսգենդերներին առողջությանը վերաբերող համաշխարհային պրոֆեսիոնալ ասոցիացիան պարբերաբար հանձնարարականներ է հրատարակում տրանսգենդեր հիվանդներին օգնություն տրամադրելու մասին, որոնք հասանելի են առցանց (<http://www.wpath.org>) (29) : **Եկնդր** նարարականները բժշկական որոշ տեղեկատվություն են պարունակում, բայց հիմնականում նվիրված են

տրանսգենդերներին տրամադրվող բժշկական աջակցություն հոգեբանական ասպեկտներին: ԱՄՆ-ում, Սան Ֆրանցիսկոյի համալսարանի Տրանսգենդերներին առողջություն առաջադեմ փորձառություն կենտրոնը մի կայք է ստեղծել, կարելի է ծանոթանալ տրանսգենդեր հիվանդներին առաջնային օգնություն վերաբերյալ բժշկական արձանագրություններին, այդ թվում նաև հորմոնալ թերապիայի վերաբերյալ: <http://transhealth.ucsf.edu>:

որտեղ

Ներկայումս գենդերային ինքնությունը հաստատող վիրահատությունները հասանելիությունը սահմանափակ է նույնիսկ բարձր եկամուտ ունեցող երկրներում: Ամբողջ աշխարհում թվով քիչ մասնագետներ են անցել նման վիրահատություններ կատարելու վերապատրաստումը: տրանսգենդերներին համար նման վիրահատություններին արժեքը հաճախ անհասանելի է: Մենական օրգաններին վերականգնողական վիրաբույժությունները վերջերս կատարած կամ այդ վիրահատությունը դեռ այն ավորորոշում տրանսգենդերներին հսկող բժիշկը, եթե տրամադրվում է, որ անհատը փոխվի, համապատասխան նախավիրահատական և հետվիրահատական խնամքի վերաբերյալ:

Բացի

Արգանդի պարանոցի քաղցկեղի սքրինինգ

Համապատասխան մեթոդիկ հանձնարարականներ և կոնկրետ պայմաններում դրանց իրականացման հարցերը

ՏՐԱՆՍԳԵՆԴԵՐՆԵՐ

Տրանսգենդեր տրամադրված վերաբերող հատուկ հարցեր.

- Տրանսգենդեր տրամադրվող, ովքեր պահպանել են իրենց իգական սեռական օրգանները, **հինգուկից մինչև** պարանոցի սքրինինգի և սեռական առողջություն պահպանման այլ ծառայություններին շրջանակի մեջ քանի որ նրանք կարող են նման ծառայություններին համար կամ չդիմել, կամ դրանք ստանալու իրավունքը չունենան: Այդիսկ պատճառով նրանք ենթարկվում են ձվարաններին, արգանդի և արգանդի պարանոցի խանգարումներին զարգացման բարձր ռիսկին:
- Ընդհանուր հիստերեկտոմիայից հետո, եթե հիվանդությունն պատմությունն մեջ առկա է արգանդի պարանոցի ծանրաստիճան դիսպլազիա / կարկանդակի պարանոցի քաղցկեղ, **Պայպանիկոլատի** (**Պայպանիկոլատ**) արմար է անցկացնել ամեն տարին մեկ, այնքան ժամանակ, մինչև երեք տարի 2 արումնակ չգրանցվեն թեստի նորմալ ցուցումներ, ապա ամեն երկու-երեք տարի մեկ:
- **Ճվանդանյութերը** հենց ավանդ են, իսկ արգանդներ և արգանդի պարանոցը պահպանված են, հարկավոր է հետևել պարանոցի սքրինինգի վերաբերյալ սովորական կանոններին: Սեռական օրգաններին սեռական ակտիվությունը քաղցկեղից պարանոցի պարանոցի սքրինինգի անցկացնելու ժամանակ անհրաժեշտ է տեղեկացնել պարանոցի սքրինինգի անցկացնելու ժամանակ անհրաժեշտ է տեղեկացնել պարանոցի սքրինինգի անցկացնելու ժամանակ անհրաժեշտ է տեղեկացնել քանի որ արգանդի պարանոցի ատրոֆիան կարող է դիսպլազիա հիշեցնել:

Տրանսգենդեր տրամադրվող, ովքեր պահպանել են իրենց « **բնածնական** օրգանները, **հարևուկից մինչև** պարանոցի սքրինինգի և սեռական առողջություն պահպանման այլ ծառայություններին շրջանակի մեջ, ինչպես նաև կրծքագեղձի քաղցկեղը, քանի որ նրանք կարող են նման ծառայություններին համար կամ չդիմել, **կամ քրքանք են տանալ** Այդ դեպքում պատճառով նրանք ենթարկվում են ձվարաններին, արգանդի և արգանդի պարանոցի խանգարումներին զարգացման բարձր ռիսկին: Բուժաշխատողները պետք է զիտակցեն, որ որոշ տրանսգենդեր տրամադրվող սեռական օրգաններին հետևողական բժշկական ցանկացած միջամտություն ժամանակ կարող են էմոցիոնալ դիսպլազիայի կամ ֆիզիկական ցավ զգալ՝ հյուսվածքներին հյուսված պատճառով: սքրինինգի հասանելիությունը հարկավոր է տրամադրվի սովորական կարգով՝ առանց տրանսգենդեր տրամադրված ծնունդի ժամանակ գրանցված սեռը բացահայտելու:

Պարանոց

Ընդհանուր հիստերեկտոմիայից հետո, եթե հիվանդությունն պատմությունն մեջ առկա է արգանդի պարանոցի ծանրաստիճան դիսպլազիա / **կլամպիդոզ** դի

քաղցր կեղ, ապա Պապանի կողմից առաջարկված (Պապանի կողմից) արմար է անց կացնել ամեն տարին մեկ, այնքան ժամանակ, մինչև երեք տարի շարունակ չգրանցվեն թեստի նորմալ ցուցումներ, ապա՝ ամեն երկու-երեք տարի մեկ (82): Այն դեպքերում, երբ ձվարանները հեռացված են, իսկ արգանդն ու արգանդի պարանոցը պահպանված են, հարկավոր է հետևել պարանոցի սրբին ինքնուրույն վերաբերյալ սովորական կանանց համար նախատեսված ԱՀԿ-ի ընդհանուր հանձնարարականներին: Մեռական օրգանների սեռական ակտիվության բացակայության դեպքում նման սրբին ինքնուրույն կարելի է հետաձգել: Պարանոցի սրբին ինքնուրույն կացնելու ժամանակ անհրաժեշտ է տեղեկացնել պայթուցիկ ռիսկի տեստի արդյունքներին ընթացիկ կամ նախկինում օգտագործման մասին, քանի որ արգանդի պարանոցի ատրոֆիան կարող է դիտարկվել:

ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐ ԵՎ ԱՄՓՈՓՈՒՄ

Պետք է բարելավվել համապարփակ, փոխլրացնող, բարձրորակ բժշկական, այդ թվում նաև ՄԻԱՎ վարակի հետ կապված ծառայությունների մատչելիությունը, որոնք համապատասխանում են տրանսգենդերների կարիքներին: Ծառայությունները պետք է պատասխանեն տրանսգենդերների բժշկական կոնկրետ կարիքներին: Մասնավորապես, նրանք պետք է ներառեն գենդերային ինքնության հաստատման առավել ապահով մեթոդների վերաբերյալ համապարփակ խորհուրդներն ու հոգեկան առողջությունն իրար ադեկվատ օգտագործման հետ կապված հարցերը: Անհրաժեշտ է միջոցներ ձեռնարկել ՄԻԱՎ-ի կանխարգելման, ինչպես նաև ախտորոշիչ թեստավորման, բուժման և շրջանակներում տրանսգենդերների հատուկ կարիքները բավարարելու համար՝ տրանսգենդեր համայնքը ներգրավելով անհրաժեշտ ծառայություններ տրամադրելու գործընթացի մեջ: Տիրի ն գեյ և ԼԵԲ ԳԵԻ անհրաժեշտ են ՄԻԱՎ վարակի կանխարգելման արդյունավետ առաջնություններ, որոնք կնույն դեր են հանդիսանում այն դեպքերում, երբ ծառայությունները, որոնք կնույն դեր են վարակի թեստավորումն անելու և անհրաժեշտությունները, որոնք կնույն դեր են բուժում ստանալ: ՄԻԱՎ վարակի դեմ պայքարի մեջ գիտա-հիմնավորված ազգային ծրագրերի, որոնք գենդերների հատուկ կարիքները բավարարում են նախատեսում, մշակման, իր անհանձնարարական ֆինանսավորման համար կարևորություններն ու դոնորները պետք է աշխատեն տրանսգենդեր համայնքներին հետմիասին:

Հիմնական դրույթներ

- Մեզ աշխարհում տրանսգենդեր կանայք ՄԻԱՎ վարակի չափազանց ծանր բեռը կրողներն են: .
- **ՄԻԱՎ վարակի** ունենալու տրանսգենդեր տղամարդկան շրջանում ցածր է թվում, սակայն առիսկը որոշելու համար կարող են անհրաժեշտ լինել հետազոտ հետազոտությունները, հատկապես տղամարդկանց հետ սեռական հարաբերություններն ունեցող տրանսգենդեր տղամարդկանց շրջանում:
- ՄԻԱՎ վարակի դեմ պայքարում երկար ժամանակ տրանսգենդերներին չի դարձվել բավարարող ազդեցություն:
- Տրանսգենդերների խոցելիությունը ՄԻԱՎ վարակի նկատմամբ պայմանավորված է զբաղվածություն, կրթություն, բնակարանային ու առողջ ապահովություն ու նոր տնակներում նրանց հանդեպ խարանի և խտրականություն կարողացված քայլի մեխանիզմներով:
- Բացի ՄԻԱՎ վարակի հետ կապված կարիքներին, տրանսգենդերներն ունեն 2 աստիճանի բժշկական կարիքներ; այդ պատճառով նրան համապարփակ խնամքի կարիքն ունեն:
- Բարենպաստ պայմաններին ստեղծելը կարևոր դեր է խաղում առողջ ապահովման արդյունավետ միջոցներին իրականացման հարցում:
- **Ինչ նպաստում է իրականացվել է** հատկացվելու հատուկ կարիքներին, մասնավորապես տրանսգենդեր կանանց համար, որոնք իրենց վրա են կրում ՄԻԱՎ վարակի բեռի հիմնական ծանրությունները:
- **Իրականացվող ապահովություն** ու նոր տի մասնագետները պետք է տեղեկացված լինեն տրանսգենդեր առողջությունը վերաբերվող հարցերի շուրջ և տրամադրել նրանց որակյալ ծառայությունները՝ հարգելով նրանց արժանապատվությունը:

Գիտական հետազոտությունը և ներքին ծրագրի

Այս ոլորտում հետազոտողները հետազոտություններ են անում ներքին հետազոտություններում:

- Անձնական տվյալները պատշաճ գաղտնիությունն ապահովելու և անվտանգությունն ապահովելու մեթոդներով տրանսգենդերներին թվաքանակի քարտեզագրումն ու գնահատումը;
- Համաճարակաբանական հսկողություններում տվյալները հավաքագրման համակարգերում մարդկանց տրանսգենդերային կարգավիճակի գնահատման մեթոդները գարգացումն ու կատարելագործումը;
- Ընտրանքի ադեկվատ չափի ապահովումն ու բնակչության առանցքային խմբերում կատարած հետազոտություններում տվյալները բաշխումն ու ըստ գենդերային ինքնությունների;
- Բժշկական և կենսաբանական այնպիսի միջամտությունները իրականացման ուսումնասիրությունները, ինչպիսիք են ՆԿԿ և վար ՀՌՎԹ, որոնք ընդգրկում են տրանսգենդերներին համար գիտա-հիմնավորված կանխարգելիչ միջամտությունները համալիրի մեջ;
- ՄԻԱՎ վարակով վարակվելու ռիսկի գնահատականը տրանսգենդերների շրջանում, ովքեր իրենց չեն դասում մոտադրական, ոչ էլ կանացի;
- ՄԻԱՎ վարակով վարակվելու ռիսկի գնահատականը տրանսգենդերներին շրջանում, ովքեր սեռական հարաբերություններ են ունենում տղամարդկանց հետ, որն ավելի մեծ կարող է լինել, քան ՍՍՏ-ներին մոտ;
- ՄԻԱՎ վարակի կանխարգելման եւ բուժման Տրանսգենդերներին հարի մեթոդները և միջամտությունները արդյունավետ միջամտությունները՝ հաշվի առնելով տրանսգենդերներին համայնքներին բազմազանությունը և բազում համագործակցող գործոնները;
- ՄԻԱՎ-ի վարակի վարակման ու փոխանցման ռիսկի, ինչպես նաև այն բուժելու արդյունավետությունը և վրահորմոններին ազդեցությունը և գնահատականը, որոնք լայնորեն կիրառվում են տրանսգենդերների շրջանում;
- Տեղական իրավիճակին համապատասխան տարբեր պայմաններում տրանսգենդերներին վրահորմոններով ծառայությունները տրամադրման մոդելներին մշակման օպերատիվ հետազոտությունները;

տրանսգենդերներն ու ՄԻԱՎ վարակը

ՏԵՂԵԿԱՏ ՎԱԿԱՆ ԼՐԱՑ ՌԻՑԻՉ ՌԵՍՈՒՐՍՆԵՐ

Տրանսգենդերներին առողջությունը համաշխարհային պրոֆեսիոնալ ասոցիացիա <http://www.wpath.org/>

Center of Excellence for Transgender Health (Ոչ պաշտոնական թարգմանությունները տրանսգենդերներին առողջությունը և առաջնային փոքր ձևերի թանկեղեն տրանսգենդերներին): <http://transhealth.ucsf.edu/>

ՅՈՒՆԵՅԴՄ. The Gap report 2014: transgender people (Ոչ պաշտոնական թարգմանությունները): *Զեկույցի քննարկումները վերաբերում են 2014 թ.:* տրանսգենդերներին): http://www.unaids.org/sites/default/files/media_asset/08_Transgenderpeople.pdf

APCOM. Headlight bite size brief: understanding WHO’s Consolidated guidelines on HIV prevention, diagnosis, treatment and care for key populations. (Ոչ պաշտոնական թարգմանությունները): *Կրճատ տեղեկական քննարկումները տրանսգենդերներին և ՎԻՊՎ-ի վարակի վերաբերումները: Բնակչության առանցքային խմբերում ՄԻԱՎ վարակի վերաբերումները ԱՇԿ-ի համախմբված ձեռնարկ. կանխարգելումն ու, ախտորոշումն ու բուժումն ու խնամքը*). Bangkok: APCOM; 2014. <http://apcom.org/sites/default/files/headlight-who-v8.pdf>

AIDSTAR-Two. Technical report: the global health needs of transgender populations. (Ոչ պաշտոնական թարգմանությունները): *Տեխնիկական 2. Տեխնիկական կարևոր գեղարվեստի քննարկումները. Տրանսգենդերներին մարդկանց բժշկական կարիքները զուգահեռ մակարդակով*). Arlington: USAID; 2013. http://www.aidstar-two.org/upload/AIDSTAR-Two-Transgender-Technical-Report_FINAL_09-30-13.pdf

AIDSTAR-Two. Technical paper: review of training and programming resources on gender-based violence against key populations (Ոչ պաշտոնական թարգմանությունները): *ԷՅԴՄՄՄ - 2. Տեխնիկական կարևոր գեղարվեստի քննարկումները «Բնակչության առանցքային խմբերին նկատմամբ գենդերային բռնությունները» թեմայով ծրագրերի ու թրեյնինգների ռեսուրսները* (Արլինգտոն: USAID; 2013. http://www.aidstar-two.org/upload/AIDSTAR-Two_Tech-Paper-Rev-Resources-GBV-Against-Key-Populations-FINAL-09-30-13.pdf

24. Pitts M, Mitchell A, Smith A, Patel S. *Private lives: a report on the health and wellbeing of GLBTI Australians*. Melbourne: La Trobe University; 2006.
25. Couch MA, Pitts MK, Patel S, Mitchell AE, Mulcare H, Croy SL. *TranzNation: a report on the health and wellbeing of transgendered people in Australia and New Zealand*. Melbourne: La Trobe University; 2007.
26. Schneiders M. *Values and preferences of transgender people: a qualitative study*. Geneva: World Health Organization; 2014.
27. *Hormonal contraceptive methods for women at high risk of HIV and living with HIV. 2014 guidance statement*. Geneva: World Health Organization; 2014.
28. Keller K. Transgender health and HIV. *BETA*. 2008;21(4):40-50 (http://www.sfaf.org/hiv-info/hot-topics/beta/beta_2009_sumfall_transgender2.pdf, accessed 10 N).
29. Coleman E, Bockting W, Botzer M, Cohen-Kettenis P, DeCuypere G, Feldman J et al. Standards of care for the health of transsexual, transgender, and gender-nonconforming people, version 7. *In J Transgend*. 2011;13:165–232.
30. Pandit L, Ouslander. Postmenopausal vaginal atrophy and atrophic vaginitis. *Am J Med Sci*. 1997;314(4):228–231.
31. Zhou J, Ng S, Adesanya-Famuiya O, Anderson K, Bondy CA. Testosterone inhibits estrogen-induced mammary epithelial proliferation and suppresses estrogen receptor expression. *FASEB J*. 2000;14(12):1725–1730.
32. Boyce S, Barrington C, Bolanos H, Galindo Arandi C, Paz-Bailey G. Facilitating access to sexual health services for men who have sex with men and male-to-female transgender persons in Guatemala City. *Cult Health Sex*. 2012;14(3):313–27.
33. Bockting WO, Miner MH, Swinburne Romine RE, Hamilton A, Coleman E. Stigma, mental health, and resilience in an online sample of the US transgender population. *Am J Public Health*. 2013;103(5):943–51.
34. Baral S, Beyrer C, Poteat T. Human rights, the law, and HIV among transgender people. Working Paper prepared for the Third Meeting of the Technical Advisory Group of the Global Commission on HIV and the Law, 7–9 July 2011.
35. Sausa LA, Keatley J, Operario D. Perceived risks and benefits of sex work among transgender women of color in San Francisco. *Arch Sex Behav*. 2007;36(6):768–77.
36. Grant JM, Mottet L., Tanis JE, Harrison J, Herman J, Keisling M. *Injustice at every turn: a report of the National Transgender Discrimination Survey*. Washington (DC): National Center for Transgender Equality and National Gay and Lesbian Task Force; 2011.
37. TVT, legal and healthcare mapping. Europe: *Trans Respect Versus Transphobia Worldwide*; 2012.
38. Godwin J. Legal environments, human rights and HIV responses among men who have sex with men and transgender people in Asia and the Pacific: an agenda for action. Bangkok: United Nations Development Programme, Asia Pacific Regional Centre; 2010.
39. Silva-Santisteban A. Factors related to an increased vulnerability to HIV/AIDS and other STIs and their interaction among transwomen in Lima. 2013.
40. Global Commission on HIV and the Law. *Risks, rights, and health*. New York: United Nations Development Programme; 2012.
41. International Gay and Lesbian Human Rights Commission (IGLHRC) [website.] New York: IGLHRC; 2014 (<http://iglhrc.org/>, accessed 10 November 2014).
42. ICD-10 Version: 2015 [website]. Geneva: World Health Organization; 2015 (<http://apps.who.int/classifications/icd10/browse/2015/en>, accessed 21 February 2015).
43. Cuypere GD, Knudson G, Green J. WPATH consensus process regarding transgender and transsexual-related diagnoses in ICD-11. San Francisco: World Professional Association for Transgender Health; 2013.
44. *Diagnostic and statistical manual of mental disorders, 5th edition*. Washington (DC): American Psychiatric Association; 2013.
45. Policy brief: self-stigma among young men who have sex with men and young transgender women and the linkages with HIV in Asia. Bangkok: Youth Voices Count; 2013.
46. Winter S. *Lost in transition: transgender people, rights and HIV vulnerability in the Asia-Pacific Region*. Bangkok: United Nations Development Programme, Asia Pacific Regional Center; 2012.
47. Poteat T, German D, Kerrigan D. *Managing uncertainty: A grounded theory of stigma in transgender health care encounters*. *Soc Sci Med*. 2013:84.
48. *Implementing comprehensive HIV/STI programmes with sex workers: practical approaches from collaborative interventions*. Geneva: World Health Organization; 2013.
49. *Trans Populations and HIV: Time to End the Neglect*. New York: amfAR, The Foundation for AIDS Research; 2014.
50. Eisfeld J, Gunther S, Shlasko D. *The State of trans* and intersex organizing: a case for increased support for growing but underfunded movements for human rights*. New York: Global Action for Trans* Equality and American Jewish World Service; 2013.
51. Trans Murder Monitoring Project [website]. Malmö, Sweden: Transgender Europe; 2014. (http://www.transrespect-transphobia.org/en_US/tvt-project/tmm-results.htm, accessed 10 November 2014).
52. *Lesbian, gay, bisexual, transgender, queer, and HIV-affected intimate partner violence in 2013*. New York: National Coalition of Anti-Violence Programs; 2014.
53. *Lesbian, gay, bisexual, transgender, queer, and HIV-Affected hate violence in 2013*. New York: National Coalition of Anti-Violence Programs; 2014.
54. *HIV transmission risk*. Atlanta (GA): United States Centers for Disease Control and Prevention; 2012 (<http://www.cdc.gov/hiv/law/pdf/HIVtransmission.pdf>, accessed 21 February 2015).
55. van Griensven F, Na Ayutthaya PP, Wilson E. HIV surveillance and prevention in transgender women. *Lancet Infect Dis*. 2013;13(3):185–6.
56. van Griensven F, Phanuphak N, Srithanaviboonchai K. Biomedical HIV prevention research and epidemic control in Thailand: two sides of the same coin. *Sex Health*.

2014; 11(2):180–99.

57. Use and procurement of additional lubricants for male and female condoms. WHO/UNFPA/FHI360 advisory note. Geneva: World Health Organization; 2012.
58. Nuttbrock L, Bockting W, Rosenblum A, Hwahng S, Mason M, Macri M, Becker J. Gender abuse, depressive symptoms, and substance use among transgender women: a 3-year prospective study. *Am J Public Health*. 2014;104(11):2199–206.
59. Nuttbrock LA. Culturally competent substance abuse treatment with transgender persons. *J Addict Dis*. 2012;31(3):236–41.
60. Santos GM, Rapues J, Wilson EC, Macias O, Packer T, Colfax G, Raymond HF. Alcohol and substance use among transgender women in San Francisco: prevalence and association with human immunodeficiency virus infection. *Drug Alcohol Rev*. 2014;33(3):287–95.
61. Gooren LJ, Sungkaew T, Giltay EJ, Guadamuz TE. Cross-sex hormone use, functional health and mental well-being among transgender men (Toms) and transgender women (Kathoeyes) in Thailand. *Cult Health Sex*. 2015;17(1):92–103.
62. Guadamuz TE, Wimonasate W, Varangrat A, Phanuphak P, Jommaroeng R, McNicholl JM et al. HIV prevalence, risk behavior, hormone use and surgical history among transgender persons in Thailand. *AIDS Behav*. 2011;15(3):650–8.
63. Allison SM, Adams D, Klindera KC, Poteat T, Wolf RC. Innovative uses of communication technology for HIV programming for men who have sex with men and transgender persons. *J Int AIDS Soc*. 2014;17(1):19041.
64. Wong CF, Schragger SM, Holloway IW, Meyer IH, Kipke MD. Minority stress experiences and psychological well-being: the impact of support from and connection to social networks within the Los Angeles House and Ball communities. *Prev Sci*. 2014;15(1):44–55.
65. Nanda S. Life on the margins: a hijra's story. In: Mines DP, Lamb S. *Everyday life in South Asia*, 2nd edition. Bloomington (IN): Indiana University Press; 2010.
66. Grant RM, Anderson PL, McMahan V, Liu A, Amico KR, Mehrotra M et al. Uptake of pre-exposure prophylaxis, sexual practices, and HIV incidence in men and transgender women who have sex with men: a cohort study. *Lancet Infect Dis*. 2014;14(9):820–9.
67. Buchbinder SP, Glidden DV, Liu AY, McMahan V, Guanira JV, Mayer KH et al. HIV pre-exposure prophylaxis in men who have sex with men and transgender women: a secondary analysis of a phase 3 randomised controlled efficacy trial. *Lancet Infect Dis*. 2014;14(6):468–75.
68. amfAR. Funding the trans* HIV response: Meeting of Trans* Activists, Donors, and Other Key Stakeholders. New York: The Foundations for AIDS Research; 2014.
69. Report on the first international symposium on self-testing for HIV: the legal, ethical, gender, human rights and public health implications of self-testing scale-up. Geneva, Switzerland, 8–9 April 2013. Geneva: World Health Organization; 2013.
70. A short technical update on self-testing for HIV. Geneva: Joint United Nations Programme on HIV/AIDS; 2014 (http://www.unaids.org/sites/default/files/en/media/unaids/contentassets/documents/unaidspublication/2014/JC2603_self-testing_en.pdf, accessed 10 November 2014).
71. Statement on HIV testing and counseling: WHO, UNAIDS re-affirm opposition to mandatory HIV testing. Geneva: World Health Organization; 2012 (http://www.who.int/hiv/events/2012/world_aids_day/hiv_testing_counselling/en/, accessed 10 November 2014).
72. Williamson C. Providing care to transgender persons: a clinical approach to primary care, hormones, and HIV management. *J Assoc Nurses AIDS Care*. 2010;21(3):221–9.
73. Melendez RM, Pinto RM. HIV prevention and primary care for transgender women in a community-based clinic. *J Assoc Nurses AIDS Care*. 2009;20(5):387–97.
74. Sevelius JM, Patouhas E, Keatley JG, Johnson MO. Barriers and facilitators to engagement and retention in care among transgender women living with human immunodeficiency virus. *Ann Behav Med*. 2014;47(1):5–16.
75. Sevelius JM, Saberi P, Johnson MO. Correlates of antiretroviral adherence and viral load among transgender women living with HIV. *AIDS Care*. 2014;26(8):976–82.
76. Medical eligibility criteria for contraceptive use, 4th edition. Geneva: World Health Organization; 2010.
77. Nuttbrock L, Hwahng S, Bockting W, Rosenblum A, Mason M, Macri M, Becker J. Psychiatric impact of gender-related abuse across the life course of male-to-female transgender persons. *J Sex Res*. 2010;47(1):12–23.
78. Winter S, King M. Well and truly fucked: transwomen, stigma, sex work, and sexual health in south to East Asia. Dalla R, Baker LM, Defrain J, Williamson C, editors. *Global perspectives on prostitution and sex trafficking: Africa, asia, middle east and oceania*. Lanham: Lexington Books; 2011.
79. Wilson E, Pant SB, Comfort M, Ekstrand M. Stigma and HIV risk among Metis in Nepal. *Cult Health Sex*. 2011;13(3):253–66.
80. Frost DM, Lehavot K, Meyer IH. Minority stress and physical health among sexual minority individuals. *J Behav Med*. 2013;38(1):1–8.
81. Gamarel KE, Reiser SL, Laurenceau JP, Nemoto T, Operario D. Gender minority stress, mental health, and relationship quality: a dyadic investigation of transgender women and their cisgender male partners. *J Fam Psychol*. 2014;28(4):437–47.
82. *Comprehensive cervical cancer control: a guide to essential practice*, 2nd edition. Geneva: World Health Organization; 2014.